

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Diplomová práce

Bc. Lucie Flekačová

Jungovo chápání člověka z hlediska psychologie a filozofie

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

.....

podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu této diplomové práce PhDr. Petru Zimovi, Ph.D. za jeho odborné vedení, užitečné rady, poskytnutí podkladového materiálu, ochotu a vstřícnost.

Obsah

Úvod.....	7
1 Život a dílo C.G. Junga.....	9
1.1 Dětství.....	9
1.1.1 Sen – počátek duchovního života.....	10
1.2 Období studií.....	11
1.2.1 Sen o Bohu a přerušení studia.....	11
1.3 Cestou psychiatrie.....	12
1.4 C. G. Jung a Sigmund Freud.....	14
1.4.1 Zájem o mytologii.....	15
1.5 Hlubinná psychologie.....	15
1.5.1 Konfrontace s nevědomím.....	16
1.6 Životní práce a smrt C. G. Junga.....	17
2 Jungovo postavení v rámci psychologie.....	19
2.1 Psychodynamická psychologie.....	19
2.1.1 Freudova psychoanalýza.....	19
2.1.2 Adlerova individuální psychologie.....	22
2.1.3 Jungova analytická psychologie.....	25
3 Jungovo chápání archetypů a nevědomí.....	29
3.1 Nevědomí, jeho charakter a obsahy.....	29
3.2 Archetypy.....	30
3.2.1 Archetypální pojem animy.....	31
3.2.2 Pojetí archetypu matky.....	34
3.2.3 Pojetí archetypu dítěte.....	37
4 Jungovo chápání mytologie a filozofie.....	40
4.1 Jungův obecný výklad mytologie.....	40
4.2 Sen a jeho analýza.....	42
4.2.1 Psychologie snu a jeho podstata.....	44
4.2.2 Nejčastější obrazy a motivy ve snech.....	47
4.3 Aspekty filozofie.....	50
5 Jungovo chápání člověka a lidské duše.....	52
5.1 Pojetí duše.....	52

5.1.1 Podstata lidské duše.....	53
5.2 „Osobnost“ člověka.....	56
5.3 Obecné typy osobnosti.....	58
5.3.1 Introvert.....	59
5.3.2 Extrovert.....	61
6 Využití tématu ve výuce OV a ZSV.....	63
Závěr.....	66
Prameny a literatura.....	67
Elektronické zdroje.....	69

Úvod

Téma této diplomové práce a to „Jungovo chápání člověka z hlediska psychologie a filozofie“ jsem si zvolila díky blízkému vztahu k oboru společenských věd. Dalším důvodem bylo nejen toto blízké spojení tématu a oboru mého zaměření, ale také to, že téma chápání člověka a lidské psychiky spadá do událostí každodenního života. Téměř všem z nás se zdají nějaké sny, každý z nás je jedinečnou bytostí. Ať už se přikláníme k názoru vědomého či nevědomého života, kolektivního nevědomí nebo pojetí či existence duše vůbec. Toto téma by mělo být nejen obohacení pro studenty, případně učitele o Jungův jedinečný náhled na psychologická témata, ale také inspirací do života a nahlížení na témata jako například lidská osobnost, duše a sny z unikátního pohledu.

Jako hlavní cíl této diplomové práce bude jednak utřídit si základní myšlenky Jungovy analytické psychologie vůči dalším myšlenkám jiných psychodynamických směrů. A rovněž se podrobněji zaměřit na Jungovy hlavní myšlenky a důkladněji si je zpracovat, rozebrat z hlediska, z jakého na ně nahlížel Carl Gustav Jung.

Tato práce bude rozpracována do šesti hlavních kapitol a jim příslušných podkapitol. V první kapitole s názvem Život a dílo C. G. Junga se pokusím popsat jeho životní cestu od narození až po smrt. Jelikož osobnost Junga se formovala již od úplného dětství, životní zvraty a zážitky nejen z tohoto období jej velmi ovlivnily. Například jeho sny se staly počátkem přemýšlení o duchovním životě, vedly jej k mytologii a pojmu kolektivního nevědomí.

V druhé kapitole s názvem Jungovo postavení v rámci psychologie se pokusím rozebrat nejdříve obecné charakteristiky psychodynamické psychologie, do níž jako představitel analytické psychologie Jung spadal. Poté se budu soustředit na charakteristiky hlavních směrů psychodynamické psychologie a to na Freudovu psychoanalýzu, Adlerovu individuální psychologii a v neposlední řadě Jungovu analytickou psychologii. Zároveň se zde pokusím vytyčit hlavní myšlenky a rozdílné znaky mezi jednotlivými směry.

V třetí kapitole se podrobněji budu zabývat několika ústředními myšlenkami Jungova díla a to jeho chápáním archetypů a nevědomí. Nejdříve se zaměřím na jeho chápání nevědomí, které nás dovede k pojmu archetypů. Jelikož archetypy jsou takzvané praobrazy nevědomí. Pokusím se podrobněji specifikovat archetyp animy, matky a dítěte.

Čtvrtá kapitola nesoucí název Jungovo chápání mytologie a filozofie bude pojednávat o tom, jak nahlížel na mytologii Carl Gustav Jung a jak jej dále ovlivnila v jeho myšlenkách. Zaměřím se na sny a jejich analýzu jako specifickou oblast chápání tohoto nejen psychologa a

mytologa. Také se pokusím o výčet nejčastějších motivů ve snech, které považoval Jung za ty nejfrekvencovanější a jejich charakteristiku. Rovněž zde zdůrazním jeho propojení s filozofií, z které často čerpal své poznatky v jeho dílech. Uvedu ilustrativní příklady několika filozofů, ke kterým Carl Gustav Jung tíhnul a následoval některé z jejich myšlenek.

V páté kapitole označené jako Jungovo chápání člověka a lidské duše se pokusím vysvětlit, jak nahlížel na duši Carl Gustav Jung a také jakým způsobem charakterizoval obecné typy osobnosti extroverta a introverta. V závislosti na tom se zmíním o úvahách Junga na „osobnost“ člověka.

Šestá kapitola bude pojednávat o využitelnosti tématu této diplomové práce ve výuce Občanské výchovy na druhém stupni základních škol a Základů společenských věd na gymnáziích. Na druhých stupních se v předmětu Občanské výchovy bude jednat spíše o základní pojednání života Junga a jeho obecných myšlenek. Zatímco na gymnáziích již bude využitelnost tématu v širším a hlubším smyslu, jelikož zde studenti budou své znalosti podrobněji rozvíjet.

Taktéž by tato diplomová práce mohla sloužit široké veřejnosti o obohacení jejich znalostí v rámci tématu Carla Gustava Junga a jeho chápání člověka. Dovoluji si tvrdit, že minimálně zajímavým tématem pro širokou veřejnost, nejen pro studenty, by mohla být problematika výkladu snů. Protože s největší pravděpodobností sníme téměř každý a zde by se čtenář mohl dozvědět něco více o nahlížení na jeho sny a jejich potencionální významy, nebo alespoň pokus o to.

1 Život a dílo C. G. Junga

Carl Gustav Jung je označován mnoha přívlastky. Jednou je to humanista ve starém renesančním stylu a jindy naopak venkovan s obrovskou vnitřní přirozeností. Bezesporně se jednalo o charizmatickou osobnost, která skutečně prožívala svou vlastní identitu, jako žádná jiná. Carl Gustav Jung byl, je a už navždy bude jedinečnou osobností v oblasti psychiatrie, analytické psychologie a badatelem lidské psychiky z hlediska mytologického, filozofického, náboženského i uměleckého.¹

1.1 Dětství

Abychom mohli pochopit to, co Junga ke svým úvahám vůbec vedlo, musíme se nejdříve podívat do jeho raného dětství. Jelikož právě tehdy se začala formovat celá jeho složitá osobnost. Sám Jung o raných vzpomínkách tvrdí, že: „*Jsou jako zastávky jakéhosi nevědomého vývoje.*“²

C. G. Jung se narodil 26. července roku 1875 ve Švýcarsku ve městě Kesswil u Bodamského jezera.³ Byl synem pastora švýcarské reformované církve P. A. Junga a jeho matky Emilie Jungové, která malého chlapce taktéž vedla k náboženství. Carl měl osm strýců, kteří byli faráři. Proto již od počátku svého života naslouchal denně teologickým debatám v rodině.

Dva roky před Carlovým narozením matka počala prvorozeného syna jménem Paul, který však žil pouze pár dnů. Ani ne po uplynutí pěti měsíců od Carlova narození, se rodina přestěhovala do Laufenu, kde pobývala další čtyři roky.

Carlovo dětství bylo velmi melancholické, propleteno mnoha sny, nad kterými se v pozdějších letech sám zamýšlel a snažil se je analyzovat. Vliv na jeho úvahy mělo dozajista to, že po celých devět let, od smrti svého bratra, neměl žádného sourozence. Matka byla úzkostlivá a starostlivá. Samotný Carl ji nelíčil obzvláště láskyplně, jak by syn měl popisovat svou matku.⁴ Nejspíš jí nikdy neodpustil její odloučení, kdy pobývala na nervovém oddělení basilejské nemocnice.⁵ K tomu se následovně vyjádřil: „*Dlouhá nepřítomnost matky mně způsobila těžké obtíže. Od té doby jsem byl vždycky nedůvěřivý, jakmile padlo slovo „láska“.*“⁶

¹ HAYMAN, Ronald. *Život C.G. Junga. 1, Zrození psychomága (1875-1917)*. Praha: Práh, 2001. s. 9-10.

² JUNG, Carl Gustav a JAFFÉ, Aniela, ed. *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga; zapsala a k vydání připravila Aniela Jaffé*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1998. s. 33.

³ HYDE, Maggie a MCGUINNESS, Michael. *Jung*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. s. 3.

⁴ HAYMAN, Ronald. *Život C.G. Junga. 1, Zrození psychomága (1875-1917)*. Praha: Práh, 2001. s. 13-15.

⁵ Tamtéž. s. 19.

⁶ JUNG, Carl Gustav a JAFFÉ, Aniela, ed. *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga; zapsala a k vydání připravila Aniela Jaffé*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1998. s. 16.

Svého otce měl rád, ale považoval jej za bezmocného: „*„Otec“ pro mě znamenal spolehlivost a – bezmocnost. To je handicap, s kterým jsem začínal.*“⁷

Často doma slýchal slovo zvané jezuita, avšak nevěděl tehdy, co to znamená. Toto slovo bylo velmi podobné slovu Ježíš, ale s jedním velkým rozdílem. Jezuita znamenalo něco nebezpečného, něco, co ho samotného a vůbec celou rodinu ohrožuje. Tento názor si odnesl z teologických debat jeho otce, kterých byl svědkem.⁸

1.1.1 Sen – počátek duchovního života

Ve svých třech nebo čtyřech letech Jung prožívá svůj první sen, který si s naprostou přesností vybavuje.

V tomto snu se nachází na louce, kde objevuje tmavou díru. Schází touto dírou po kamenném schodišti až do jejích hlubin. Spatřuje obloukové dveře s honosným zeleným závěsem, za kterým se skrývá obdélníková místnost ponořená do šera. Na konci místnosti spatřuje pódium, kde je vytyčen nádherný zlatý trůn. Vidí na něm něco sedět, jakýsi obrovský útvar připomínající vysoký kmen stromu. Avšak útvar byl z kůže i živého masa a na jeho vrcholku bylo jedno jediné oko dívající se vzhůru. Pak uslyšel křik své matky, jež označila tento útvar za lidožrouta.⁹ Tento sen jej ovlivnil na mnohá léta jeho života: „*Tehdy se počal nevědomě můj duchovní život.*“¹⁰

O čtyři roky později se rodina přestěhovala do městečka Klein-Hüningen nacházející se u Basileje.¹¹ Začal navštěvovat vesnickou školu až do svých devíti let. Velmi jej bavilo čtení, přičemž číst se naučil už ve svých pěti letech. Knihy pro něj však byly důležité ještě před tím, než získal tuto dovednost. K jeho prvnímu seznámení s knihou došlo díky matce, která jej přivedla k dětské ilustrované knize „*Orbis Pictus*“ od Jana Amose Komenského. Našel v ní velké zalíbení v obrázcích Brahmy, Višnu a Šivy, hinduismu i jiných náboženstvích.¹²

V jeho dětských hrách představoval oheň důležitou roli. Byl jím fascinován. Oheň pro něj představoval symbol vnitřního já. Také si rád hrál s hracími kostkami, stavěl z nich věže a posléze je ničil.

⁷ JUNG, Carl Gustav a JAFFÉ, Aniela, ed. *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga; zapsala a k vydání připravila Aniela Jaffé*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1998. s. 16.

⁸ Tamtéž. s. 18.

⁹ Tamtéž. s. 19-20.

¹⁰ Tamtéž. s. 22.

¹¹ Tamtéž. s. 22.

¹² HAYMAN, Ronald. *Život C.G. Junga. 1, Zrození psychomága (1875-1917)*. Praha: Práh, 2001. s. 16-22.

Postupem času se stále více upínal na své dětské rituály. Měl rád řezbu do dřeva. V devíti letech si vyřezal dřevěného mužíčka s cylindrem a vysokýma lesklýma botama. Obarvil jej černou inkoustovou barvou a taktéž vyrobil černý plášť a postýlku. Mužíčka ukládal do svého pouzdra, ze kterého se stal zároveň figurčin domov. Až moc tato figurka připomínala všechny duchovní z jeho rodiny. Důvodem vytvoření této postavičky nebylo narození jeho o devět let mladší sestry Gertrudy v roce 1884. I když tuto událost nevnímal nikterak pozitivně. Zkrátka to byl jeden z jeho mnoha rituálů.¹³ Rovněž mužíčkovi věnoval malý kámen, který pomaloval a vložil si jej do kapsy u kalhot. Toto období s figurkou sám Jung označuje za vrchol a konec jeho dětství.¹⁴

1.2 Období studií

Počátkem jedenáctého roku začíná Carl navštěvovat gymnázium v Basileji, na které každý den docházel pěšky ze svého domova. Čím dál více začal rodičům vyčítat a dávat za vinu materiální zabezpečení, které nebylo na příliš vysoké úrovni oproti jeho spolužákům. Obracel se s modlitbami na Pánaboha, který pro něj představoval tajemství, mystérii.

Nejvíce se mu zdály nudné hodiny náboženství a matematiky. Naopak hodiny, ve kterých se učil o zvířatech, zkamenělinách, o květinách, mu dávaly větší smysl.¹⁵

1.2.1 Sen o Bohu a přerušení studia

Dalším osudovým rokem se stal rok 1887, když Carl kráčel ze školy domů po boku svého spolužáka. Obdržel ránu od druhého chlapce, přičemž se Carl skácel k zemi a vrazil hlavou do obrubníku. Avšak v momentě, kdy padal, se mu do hlavy usadila velmi zákeřná myšlenka a to využití oné situace ve svůj prospěch. Následující půl rok nemusel do školy, kdy až spíše zveličoval své zranění, které mu způsobilo újmy na zdraví i na duši. V tomto čase se věnoval procházkám po lese, sbírání, hraní, čtení a přemýšlení. Ale šťastnější se necítil. Naopak se více uzavíral před světem a ještě více se stával samotářem.

Dá se říci, že poslední zlom Jungova raného dětství a dospívání se odehrál na jeho cestě ze školy. Byl krásný sluneční den, obloha bez mráčků. Carl se zastavil na Dómském náměstí. Slunce ozařovalo velkolepou katedrálu a najednou se vyrojila, zčista jasna v jeho mysli myšlenka. Hříšná, zatracující? Po mnoho dní této myšlenky odolával, nechtěl její

¹³ HAYMAN, Ronald. *Život C.G. Junga. 1, Zrození psychomága (1875-1917)*. Praha: Práh, 2001. s. 24-25.

¹⁴ JUNG, Carl Gustav a JAFFÉ, Aniela, ed. *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga; zapsala a k vydání připravila Aniela Jaffé*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1998. s. 29.

¹⁵ Tamtéž. s. 27-28.

pokračování, odmítal myšlenku otevřít další dveře. Po dnech zápolení v sobě Carl našel odvalu se myšlenkou otevřít. Uviděl nádherný chrám a nad ním modré nebe. Nad tou vši krásou spatřil Boha sedícího na zlatém trůnu a pod trůnem výkaly letící na střechu chrámu, které ji rozbíjí. V tomto okamžiku se Carla zmocnila velká úleva. Místo zatracení do pekel cítil značnou dávku blaženosti.¹⁶ Tuto událost vnímal jako zázrak milosti Boží: „*Poskytlo mně to pocit, že jsem zažil jakési osvícení.*“¹⁷

Ani ne ve dvaceti letech Jung nastoupil na lékařskou fakultu basilejské univerzity. Stal se z něj výborný student. Roku 1895 se dostává do bratrstva Zofingia, kde jeho členové debatovali o různých intelektuálních tématech. Jung se začal soustředit na zkoumání lidské duše a spiritismus. K této oblasti tíhl i díky svým sestřenicím, které mu vyprávěly podivné příhody týkající se například jeho rodiny. Jung si začal spojovat psychologii se spiritismem, který považoval jako vstupní dveře do lidského nevědomí.

Právě Jungovy sestřenice se staly jednou z jeho prvních praktických spirituálních zkušeností. Luggy a její mladší sestra Helly se účastnily prvních Jungových seancí. Helly měla roztržitou osobnost s nervózní povahou, dostávala se v seancích do tranzů, promlouvaly skrze ni různé osoby. Tyto vypjaté situace byly z velké části kvůli hlubokým citům, které k Jungovi chovala. Byla do něj zamilovaná a prostřednictvím seancí a jejich intrikujících vtělení se dožadovala Jungovy pozornosti. Ve stejné době zároveň umírá Carlův otec, tedy v jeho dvaceti letech. Matka musela vyžít s životním minimem.

Jung pokračuje v přednáškách jako člen bratrstva Zofingia, snaží se usmiřovat vědu se spiritismem. Jeho poslední přednáška byla uspořádána roku 1899.

Po ukončení univerzity Jung dostává velmi zajímavou příležitost jako asistent šéfa lékařské kliniky. Avšak Junga i přes tuto životní šanci, stále více táhla oblast psychiatrie, která zároveň otevírala další důležitou etapu jeho života.¹⁸

1.3 Cestou psychiatrie

Následující rok začíná Jung působit na psychiatrické klinice v Burghölzli, jež spadala pod curyšskou univerzitu. V čele ústavu stál ředitel Eugen Bleuler. Zastával myšlenku, že naslouchat mumlání schizofreniků není nesmyslná činnost, jelikož vcítění se do jejich problémů, trávení času s nimi, na ně má pozitivní dopad. V době Jungova nástupu na klinice

¹⁶ JUNG, Carl Gustav a JAFFÉ, Aniela, ed. *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga; zapsala a k vydání připravila Aniela Jaffé*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1998. s. 35-44.

¹⁷ Tamtéž. s. 44.

¹⁸ HAYMAN, Ronald. *Život C.G. Junga. 1, Zrození psychomága (1875-1917)*. Praha: Práh, 2001. s. 43-67.

působili čtyři lékaři, kteří se starali o 340 pacientů.¹⁹ Jeho hlavním záměrem onoho působení bylo zodpovědět si základní otázku a to: „*Co se odehrává v nitru duševně chorých?*“²⁰ V té době se touto otázkou nikdo nezabýval. Lékařům nešlo o individualitu člověka, nešlo jim o duševně nemocnou osobu, nýbrž pacienta s celou řadou diagnóz a symptomů, o jakési „číslo v pořadníku“. Jung v tomto ohledu začal sympatizovat s názory Sigmunda Freuda, který se zamýšlel nad psychologií hysterie a snu.²¹ Podle Junga: „*Freud vnesl do psychiatrie psychologickou problematiku.*“²²

Mnoho let se Carl zabýval psychotickými pacienty, zkoumal je, pokoušel se je léčit, pomáhat jim dle svých teorií a praxe. Roku 1905 habilitoval pro psychiatrii a stává se z něj ordinář dané univerzity. Zabýval se také hypnózou svých pacientů. Podle Junga jsou sice klinické diagnózy důležité, avšak nijak pacientovi nápomocné. Naopak pacientova historie je pro lékaře zásadní, jelikož právě v ní pacienta se skrývá jeho utrpení, jeho dosavadní život a právě zde by terapie měla vždy začínat. Nikoli se odvíjet pouze od momentálního klinického obrazu.²³

Na případu pacientky jménem Babette Jung pochopil psychologické pozadí psychózy. Objasnila se mu řeč schizofreniků, která byla až do této doby považována za nesmyslnou.

Babette pocházela z velmi chudých poměrů. Otec byl alkoholik a sestra dívka lehkých mravů. Babette ve svých devětatřiceti letech trpěla paranoiou, slychávala hlasy. Když se setkala s Jungem, již 20 let pobývala v Burghölzli. Babette mluvila z cesty, říkala věci, které nikdo nechápal a to například, že je Sokratovo zastoupení. Avšak Jung v tom všem, co říkala, nacházel jakési logické opodstatnění a že ty slova nejsou tak nesmyslná, jak se na první pohled zdají být.

Carl Gustav Jung neměl pouze jednu striktní metodu, kterou aplikoval na všechny své pacienty a podle které se řídil. Ba naopak prohlašoval, že pokud se lékař zásadně řídí pouze tou či onou metodou, Jung v tomto ohledu pochyboval o nějakém terapeutickém efektu. Rozhodující pro něj byla individualita jak člověka, tak individualita přístupu v jeho terapii. Jednou mohl přistupovat k pacientu adlerovsky a jindy zase freudovsky, v tom demonstroval jeho individuální a jedinečný přístup.

Také tvrdil, že při jeho psychoterapii je na jedné straně lékař a na druhé pacient, kteří sedí naproti sobě a dívají se vzájemně do očí. Lékař s pacientem udržuje kontakt a mluví. Ale

¹⁹ HAYMAN, Ronald. *Život C.G. Junga. 1, Zrození psychomága (1875-1917)*. Praha: Práh, 2001. 69-71.

²⁰ JUNG, Carl Gustav a JAFFÉ, Aniela, ed. *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga; zapsala a k vydání připravila Aniela Jaffé*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1998. s. 112.

²¹ Tamtéž. s. 112.

²² Tamtéž. s. 112.

²³ Tamtéž. s. 113.

na druhou stranu je zde pacient, který má také co říct, nikoli mlčet a poslouchat. Analýza je dialog mezi dvěma osobami.²⁴ O přístupu a jeho metodách prohlásil: „*Pro mě existuje vůči individuu jen individuální porozumění.*“²⁵

V období Jungova psychiatrického působení si bere za manželku Emmu Rauschenbachovou. Emma pocházela ze švýcarsko-německé rodiny. Byla to vzdělaná sympatická žena, jejíž rodinné bohatství Jungovi dalo finanční svobodu pro svou vlastní práci.

Emma a Carl spolu měli pět dětí a to čtyři dívky – Agathe, Gret, Marianne a Helene a jednoho chlapce jménem Franz. Rodina pobývala nejdříve v místnostech v Burghölzli, ale od roku 1909 se přestěhovali do Küssnachtu u Curychu.

Carl Gustav Jung měl zhruba o dva roky později milostný poměr s Antonii Wolffovou, který přetrvával až do její smrti. Tento poměr byl manželkou velmi bolestivě po celou dobu tolerován. Emma společně s Antonii pracovaly s Jungem jako analytičky.²⁶

1.4 C. G. Jung a Sigmund Freud

Jungova kniha „*Die Psychologie Der Dementia Praecox*“ se nesečkala u jeho kolegů s velkým úspěchem. Avšak díky ní, díky názorům v této knize, se Jung poprvé setkává roku 1907 ve Vídni se Sigmundem Freudem. Oba muži vedli několikahodinové debaty o všem, co je napadlo. C. G. Jung byl Freudem uchvácen.²⁷ Byl okouzlen Freudovou osobností: „*Neměl jsem tehdy zkušenost s nikým, kdo by se s ním mohl měřit.*“²⁸

Ovšem k jedné překážce, už tehdy mezi Jungem a Freudem docházelo. Jung se nedokázal ztotožňovat s Freudovou sexuální teorií, kterou respektoval a která byla v jeho psychoanalýze ta nejdůležitější. Freud tuto teorii bral jako nějaké dogma a přesně i toto slovo Junga velmi vyděsilo. Jelikož dogma, to je něco, o čem člověk nemůže pochybovat. A podle Junga se již nejedná u Freuda jen o vědecký úsudek, ale o mocenský pud.²⁹

I přes poměrně málo společně stráveného času, se Jung stává nejlepším přítelem Freuda. Více si psali dopisy, které jim otevíraly bránu společné intimity. Toto přátelství trvalo celých sedm let. Jung byl ze začátku přímo neoblomný a veškeré názory Freuda s hrdostí

²⁴ JUNG, Carl Gustav a JAFFÉ, Aniela, ed. *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga; zapsala a k vydání připravila Aniela Jaffé*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1998. s. 121-126.

²⁵ Tamtéž. s. 125.

²⁶ HYDE, Maggie a MCGUINNESS, Michael. *Jung*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. s. 30-31.

²⁷ JUNG, Carl Gustav a JAFFÉ, Aniela, ed. *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga; zapsala a k vydání připravila Aniela Jaffé*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1998. s. 140.

²⁸ Tamtéž. s. 140.

²⁹ Tamtéž. s. 141.

uznával. Dokonce byl rozhořčen, že vůbec někdo o těchto názorech mohl pochybovat. Freud pro Junga představoval vztah mezi otcem a synem. Až tak se na něj Jung upínal. Oba tito muži společně pracovali na šíření a výzkumu jejich teorie, společně cestovali na různé přednášky, například do Ameriky na Clarkovu univerzitu. Díky všem jejich cestám si rozšiřovali své příznivce.³⁰

1.4.1 Zájem o mytologii

Již od raného dětství pro Junga sny hrály důležitou roli. A právě sny jej dovedly k pojmu kolektivního nevědomí. Každý sen si sám interpretoval a snažil se hledat jeho skutečný význam. Vždy se zamýšlel nad sny a obsahy nevědomí v historickém kontextu.³¹

S Freudovými teoriemi nemohl Jung postupem času nadále souhlasit: „*Incest a perversity nebyly pro mě žádné pozoruhodné novinky a nestály za žádné zvláštní vysvětlování.*“³² I další jeho přednášky a to například v Americe s názvem „Teorie psychoanalýzy“, spíše kritizovaly Freudovy názory, nežli je oslavovaly.³³

Když Jung pracoval na své knize s názvem „Proměny a symboly libida“, stál před rozhodnutím, o kterém věděl, že ho bude definitivně stát přátelství s Freudem. V poslední kapitole s názvem „O oběti“, se Jung zamýšlel nad pojetím incestu, libida, avšak odlišně než Freud. Jung tedy své názory publikoval a touto událostí, dá se říci, definitivně skončilo jejich přátelství a spolupráce. Cesty mezi těmito muži se rozešly nadobro.³⁴ Jelikož a to cituji: „*Jestliže byl Freud znám svou přehnanou dychtivostí vysvětlovat náboženskou zkušenost výrazem sexuality, u Junga byla naopak patrná horlivost překládat sexualitu do jazyka náboženství.*“³⁵ Pro Junga byla daleko důležitější role matky v mytologii než zabývání se problémem biologického incestu.³⁶

1.5 Hlubinná psychologie

K podzimu roku 1913 Jung pocíťoval čím dál větší vnitřní tlak, který v něm neustále sílil. Tyto obtíže byly doprovázeny katastrofickými vizemi zkázy světa. Proto se Jung dostává

³⁰ HAYMAN, Ronald. *Život C.G. Junga. 1, Zrození psychomága (1875-1917)*. Praha: Práh, 2001. s. 121-143.

³¹ JUNG, Carl Gustav a JAFFÉ, Aniela, ed. *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga; zapsala a k vydání připravila Aniela Jaffé*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1998. s. 149.

³² Tamtéž. s. 154.

³³ JUNG, Carl Gustav et al. *Rozhovory s C.G. Jungem*. Vydání první. Praha: Portál, 2015. s. 8.

³⁴ JUNG, Carl Gustav a JAFFÉ, Aniela, ed. *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga; zapsala a k vydání připravila Aniela Jaffé*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1998. s. 155-156.

³⁵ HAYMAN, Ronald. *Život C.G. Junga. 1, Zrození psychomága (1875-1917)*. Praha: Práh, 2001. s. 21.

³⁶ Tamtéž. s. 193.

do období tzv. sedmiletého klidu, kdy se téměř stáhl z veřejného a hlavně vědeckého života. Opustil Mezinárodní analytickou společnost, jíž byl ředitelem. Jeho vědeckou aktivitu již nechápal takovým způsobem, jako tomu bylo na počátku jeho působení. Avšak neustále věřil sám v sebe. V období jeho zhroucení se věnoval kreslení, malování, kdy mu tyto činnosti pomáhaly dosáhnout kontroly nad ním samotným a jeho zkázným představám. Pro Junga toto období souviselo také se ztrátou jeho velkého přítele Sigmunda Freuda. Avšak nestáhl se úplně. Stále navštěvoval své pacienty.³⁷

Všechny své fantazie si Jung zaznamenával společně s jeho malbami do „Červené knihy“. Za svůj celoživotní cíl si zvolil skutečnost vyvození konkrétních závěrů jeho nevědomí. Začal pracovat na myšlenkách jeho hlubinné psychologie.³⁸

1.5.1 Konfrontace s nevědomím

Druhá polovina jeho života tvoří právě myšlenky o historických předobrazech vnitřní zkušenosti. Jung začal čerpat poznatky z alchymie, která mu dala ony historické hranice a to z velké části z knihy „Zlatý květ“ patřící k čínské alchymii. Nejdříve se Jungovi zdály řádky tohoto textu nesmyslné, neviděl v nich žádné souvislosti. Ale postupem mu věty začaly dávat smysl a v textu nacházel své velmi dobře známé symboly. Našel úzké přátelství analytické psychologie a alchymie.³⁹

Zabýval se praobrazy a podstatou archetypu a prohlásil, že: „...*bez historie neexistuje žádná psychologie, a psychologie nevědomí už vůbec ne.*“⁴⁰ Dochází k závěru, kdy rozlišoval osobní a kolektivní nevědomí: „*Zatímco osobní nevědomí obsahuje vytěsněný nebo zapomenutý materiál, obsahy kolektivního nevědomí mají původ v dědičné struktuře mozku.*“⁴¹

Jung se zabíral otázkou libida, jeho teorií. Libido chápal jako kvantitativní pojem, dával jej do souvislosti s jakousi fyzikální energií, avšak do pozadí stavěl jeho kvalitativní pojetí. Chtěl se zbavit jakýchsi konkrétních úvah o libidu a brát jej i z rozmanitějšího hlediska. Odkazoval na Freuda, který v psychologii řadil níže všechny pudy pod pudy moci a sexuality. Jung se odlišoval svou rozmanitostí. Tedy individualitou.⁴²

³⁷ HAYMAN, Ronald. *Život C.G. Junga. 1, Zrození psychomága (1875-1917)*. Praha: Práh, 2001. s. 215-221.

³⁸ JUNG, Carl Gustav a JAFFÉ, Aniela, ed. *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga; zapsala a k vydání připravila Aniela Jaffé*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1998. s. 173.

³⁹ Tamtéž. s. 185-188.

⁴⁰ Tamtéž. s. 189.

⁴¹ HAYMAN, Ronald. *Život C.G. Junga. 1, Zrození psychomága (1875-1917)*. Praha: Práh, 2001. s. 257.

⁴² JUNG, Carl Gustav a JAFFÉ, Aniela, ed. *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga; zapsala a k vydání připravila Aniela Jaffé*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1998. s. 191-192.

Přes veškerou Jungovu vědeckou práci, kterou sepsal do svých knih, mu samotná teorie na papíře postupem let nestačila. Chtěl své fantazie, které sepsal, nějak zhmotnit. A proto se rozhodl, že si postaví „věž“ a tím naplní celý smysl jeho tvorby.⁴³

Jung se pustil do stavby kruhového domu, který se podobal věži. V průběhu několika let postupně k budově nechal přistavovat celkem další tři části. Představovalo to jeho zvyšující se porozumění psyché, tedy jeho vědomé i nevědomé bytosti.⁴⁴

Střed této budovy Jung vnímal jako sebe samého, jeho vlastní já. A tak po smrti jeho manželky roku 1955 dal tuto střední část zvýšit. Tento čin souvisel s Jungovým chápáním, kdy právě zvýšení evokovalo jakousi převahu vlastního ega či vědomí ve stáří.⁴⁵

1.6 Životní práce a smrt C. G. Junga

Jung stále rozvíjel své vize, představy o tom, co bylo potřebné pro jeho pojetí psychoanalýzy, o co v této oblasti chtěl usilovat a také dosáhnout.⁴⁶ „*Soustředil se na to, co nazýval „individuace“ – proces naplnění osobnostního potenciálu integrací protikladů v harmonický celek.*“⁴⁷

Usiloval o to dostat se do popředí psychoterapeutické profese přidáním prvků Freudovy i Adlerovy psychologie do psychologie vlastní.⁴⁸ Svou analytickou psychologii definoval jako: „...*spojení psychoanalýzy a individuální psychologie spolu s různými snahami v oblasti komplexní psychologie.*“⁴⁹

Jung podnikal mnoho cest hlavně za účelem přednášek, které vedl, ale také z čisté lásky k turistice, poznávání nových kultur, lidí.⁵⁰

Carl Gustav Jung za svůj život napsal mnoho děl, knih, ve kterých se zamýšlel nad různými tématy. Mezi jeho nejznámější, které byly přeloženy také do českého jazyka patří například: „Člověk a duše“ (1995), „Duše moderního člověka“ (1994), „Analytická psychologie – její teorie a praxe“ (1993) nebo také velmi známé a obsáhlé svazky „Výborů z díla I., II., III., V.“, které pojednávají o archetypech a nevědomí, o osobnosti a přenosu, o

⁴³ JUNG, Carl Gustav a JAFFÉ, Aniela, ed. *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga; zapsala a k vydání připravila Aniela Jaffé*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1998. s. 206.

⁴⁴ HYDE, Maggie a MCGUINNESS, Michael. *Jung*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. s. 72-73.

⁴⁵ JUNG, Carl Gustav a JAFFÉ, Aniela, ed. *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga; zapsala a k vydání připravila Aniela Jaffé*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1998. s. 207.

⁴⁶ HAYMAN, Ronald. *Život C.G. Junga. 2, K pramenům moudrosti (1918-1961)*. Vyd. 1. Praha: Práh, 2001. s. 7.

⁴⁷ Tamtéž. s. 206.

⁴⁸ Tamtéž. s. 100.

⁴⁹ Tamtéž. s. 100.

⁵⁰ JUNG, Carl Gustav a JAFFÉ, Aniela, ed. *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga; zapsala a k vydání připravila Aniela Jaffé*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1998. s. 220-261.

symbolech či základních otázkách analytické psychologie a mnoha dalších. Podrobněji se jeho práci budu věnovat v následujících kapitolách.

Na sklonku jeho života pracoval s jeho asistentkou Anielou Jaffé na knize s názvem „Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga“ (1998), na níž se podílel. Trval však na tom, že tato kniha o Jungově dětství až stáří, bude vydána po jeho smrti.

V posledních letech života odpočíval ve svém domě v Bollingenu, kde také přemýšlel a věnoval se jeho pozdním myšlenkám, například hledal odpověď na duchovní dilema stojící před moderním člověkem.⁵¹ Zamýšlel se nad všemocností a vševědčností Boha v opozici s jeho krutou nespravedlností nechat trpět nevinné lidi. Své postoje sepsal do knihy *Odpověď na Jóba*.⁵²

Jungovo životní dílo však není odrazem pouze analytické psychologie, její teorie a praxe, ale také samozřejmě dalších oblastí, které s ním byly neodmyslitelně spjaty. Hlavně se jednalo o spojení světa vědy a světa věštění, světa záhad, mystiky, snů, alchymie, světa duchovního.

Carl Gustav Jung, velikán psychologie, umírá ve věku 85 let a to 6. června 1961 ve svém domě u jezera.⁵³

⁵¹ HYDE, Maggie a MCGUINNESS, Michael. *Jung*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. s. 177.

⁵² HAYMAN, Ronald. *Život C.G. Junga. 2, K pramenům moudrosti (1918-1961)*. Vyd. 1. Praha: Práh, 2001. s. 240.

⁵³ HYDE, Maggie a MCGUINNESS, Michael. *Jung*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. s. 177.

2 Jungovo postavení v rámci psychologie

Pro to, aby mohla být charakterizována Jungova psychologie a jeho postavení v ní, musíme zároveň porovnat a objasnit ostatní psychologické směry, které jsou zastoupené v rámci psychodynamické psychologie a které vytváří zároveň její pevnou strukturu. Jak již vyplývá ze zmíněné věty, Carl Gustav Jung představuje jednoho z hlavních představitelů psychodynamické psychologie.⁵⁴

2.1 Psychodynamická psychologie

Základní a zároveň ústřední myšlenka psychodynamické psychologie spočívá ve zkoumání a analyzování podvědomého nebo nevědomého psychického života. Psychologické směry, které spadají pod psychodynamickou psychologii se snaží nahlížet zjednodušeně „pod pokličku vědomí“. Jedná se o hlubinné vrstvy, které tvoří jádro lidské psychiky. Naproti tomu vědomí není přidávána žádná hodnota či význam.⁵⁵ Jiný autor synonymně označuje tuto psychologii jako psychologii hlubinnou.⁵⁶ Stejně se shoduje s předešlou autorkou Dějin psychologie Plhákovou, která taktéž řadí mezi hlavní psychologické směry psychodynamiky Freudovu psychoanalýzu, Jungovu analytickou psychologii a Adlerovu individuální psychologii.⁵⁷ Pro porovnání se třetí vybranou publikací amerického žurnalisty Mortona Hunta a jeho knihy Dějiny psychologie můžeme říci, že taktéž považuje Sigmunda Freuda za badatele v hlubinách a psychoanalytika. Avšak jen velmi stručně se zmiňuje o psychoanalýze Alfreda Adlera a Carla Gustava Junga. Hlubinná teorie je primárně zaměřena na Freuda oproti předešlým publikacím Plhákové a Kohoutka, kteří se zaměřují na charakteristiku myšlenek všech jejích hlavních představitelů.⁵⁸

2.1.1 Freudova psychoanalýza

Za zakladatele psychoanalýzy, první vídeňské školy psychologie, je považován příborský rodák Sigmund Freud. Narodil se 6. května 1856 do rodiny židovského otce a jeho mladé manželky. Měl také dalších sedm sourozenců. Freudova vazba na matku byla silná, velmi svého syna obdivovala a milovala. Vyjadřovala se o něm jako o „svém zlatém Sigi“.⁵⁹

⁵⁴ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. s. 169.

⁵⁵ Tamtéž. s. 169.

⁵⁶ KOHOUTEK, Rudolf. *Dějiny psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 59.

⁵⁷ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. s. 169.

⁵⁸ HUNT, Morton M. *Dějiny psychologie*. Vydání čtvrté. Praha: Portál, 2015. s. 163-299.

⁵⁹ KOHOUTEK, Rudolf. *Dějiny psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 59.

Sigmund byl vynikajícím studentem, proto si jako své další studium vybral obor medicíny. Poté, co své studium ukončil, nastoupil do funkce asistenta do vídeňské Všeobecné nemocnice. Následující pole jeho působnosti představoval ústav pro nervově nemocné, který se zaměřoval na osoby pocházející z vysokých vrstev společnosti.

Po Freudově pobytu ve Francii u známého psychiatra Charcota si Freud otevírá svou soukromou ordinaci pro nervově nemocné, kdy se začal soustředit na psychologické aspekty jejich onemocnění.⁶⁰ Freudova léčba byla původně zaměřena na některé neurózy, hlavně tedy na hysterii. Zároveň využíval jako léčebnou metodu hypnózu. Termín psychoanalýza patří Freudovi a popisuje jej roku 1906.⁶¹ „*Jako psychologický směr je psychoanalýza založena na předpokladu, že na vývoj jedince má rozhodující vliv sexuální pud a zážitky z dětství.*“⁶²

Freudova teorie duševního života je charakterizována následujícími znaky. V první řadě se jedná o zaměření se výhradně na nevědomou složku lidského vnímání oproti tehdy zaměřeným psychologům, kteří se koncentrovali na vědomé procesy jako je například paměť, učení. Jak se již často mnozí mylně domnívají, Freud nevědomí neobjevil. Zabývali se jím už dříve mnozí myslitelé. Ať jím byl například racionalista Leibniz či filosof William James. Rozdíl byl však v tom, že oni jmenovaní považovali nevědomí pouze za jakousi schránku, která ukládala naše zkušenosti a informace. Naopak Freud tuto schránku, kterou ostatní považovali za nehybnou, pasivní nazýval pojmem předvědomí a to zcela se odlišující od nevědomí. Freud mysl člověka klasifikuje do tří úrovní a to na vědomí, již zmiňované předvědomí a nevědomí. Právě ona poslední třetí část představovala tu největší zásobárnu aktivních primitivních pohnutek a silných tužeb, na které jsme již jako lidé podle Freuda zapomněli. Tyto pohnutky a tužby působí na vědomou část a tím ovlivňují naše chování a zároveň určují motivy našeho jednání.

V druhé řadě formuloval takzvané primární a sekundární procesy. Příklad primární spojoval s nevědomím a naopak sekundární přiřazoval našemu vědomí. Ony odehrávající se duševní procesy nazýval právě primárními ve smyslu naplnění tužeb našim přímým jednáním či cestou fantazie, cestou dětských představ. Avšak za předpokladu, jsou-li blokovány vlivem reálného světa.⁶³ „*Obsah nevědomí, přestože není odvozen z reálného světa, je psychickou realitou, která nás motivuje.*“⁶⁴ Postupem času našeho psychického i fyzického vývoje se přikláníme k názoru, že se již nemůžeme ovládat těmito primárními procesy. Je důležité se

⁶⁰ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. s. 170.

⁶¹ KOHOUTEK, Rudolf. *Dějiny psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 60-61.

⁶² Tamtéž. s. 61.

⁶³ HUNT, Morton M. *Dějiny psychologie*. Vydání čtvrté. Praha: Portál, 2015. s. 180-181.

⁶⁴ Tamtéž. s. 181.

učit tomu, co je v realitě vhodné a co ne. Zde se již tedy naše vědomí řídí podle sekundárních procesů, tedy myšlenkových, založených na poznání a našem rozhodování, jak budeme naše tužby naplňovat s ohledem na společenskou etiku a morálku.⁶⁵ Tato teorie primárních a sekundárních procesů souvisí s Freudovým známým slovním spojením oidipovského komplexu. Vychází stále z předpokladu, že sexuální pud je jeden z nejsilnějších, jež existuje i v dětství a ovlivňuje vývoj jak normální tak neurotické osobnosti. Malé děti se, dle Freudova pojetí, pomocí primárních procesů orientují na rodiče opačného pohlaví. Tuto orientaci popisuje jako oidipovský komplex, přičemž název vychází z řecké pověsti o Oidipovi, který zabil svého otce a oženil se se svou vlastní matkou. Zde jsou sexuální tužby malého dítěte k matce doprovázeny nenávisí vůči otci. V rámci sekundárních procesů působících realisticky na myšlení dítěte zároveň ono samo přiznává, uvědomuje si, že otec je silnější a dítěti hrozí velké nebezpečí, utká-li se s ním. Proto rozepře mezi touhou a zároveň strachem, který zapřičiňují sekundární procesy, dochází k vyvolané úzkosti.⁶⁶

Joseph Sandler, psychoanalytik, rozdělil spolu s ostatními svými kolegy Freudovo dílo do tří etap, ve kterých budou charakterizovány jeho další psychoanalytické myšlenky. Jedná se o období s názvem: afekt-trauma, topografický model lidské psychiky a strukturální model lidské psychiky.

První z nich, dá se říci nejjednodušší pojetí, se nazývá období afektu-traumatu. Zde Freud rozděluje lidskou psychiku pouze na dvě vrstvy a to na vědomí a nevědomí. Vycházel z předpokladu, že funkce mentálního aparátu je především obranná a to vůči nelibým afektům či nežádoucím myšlenkám. Příčinou těchto afektů jsou psychická traumata a to například trauma ze sexuálního zneužití v dětství. Obranným mechanismus zvaný represe vytěsňuje tyto vzpomínky a následně se dostávají do nevědomí. Takové afekty nemohly být přirozeně uvolněny a z toho důvodu jsou příčinou různých neurotických onemocnění. Naopak oproti represí je zde ještě konverze, která se pojí na somatická onemocnění a to z důvodu energetické složky afektů, která i přes hledání své cesty k vybití není vpuštěna do vědomí. V tom důsledku se zachycuje v senzorických či motorických nervových drahách a způsobuje již somatické problémy a to například slepotu, hluchotu.

Druhá etapa, která objasňuje vývoj Freudovy psychoanalytické teorie, se nazývá topografický model lidské psychiky. Zde je onen psychický aparát rozdělován do tří vrstev a to nevědomí, předvědomí a vědomí. Tato myšlenka již byla zmíněna v předešlých odstavcích zabývajících se typickými znaky Freudovy psychoanalýzy.

⁶⁵ HUNT, Morton M. *Dějiny psychologie*. Vydání čtvrté. Praha: Portál, 2015. s. 181.

⁶⁶ Tamtéž. s.182.

Třetí závěrečné a neméně důležité období nese název strukturální model lidské psychiky. Toto období je spojeno s rokem 1923, kdy Freud vydává knihu „Ego a id“. Tento model je oproti předešlým obohacen o nevědomý pocit viny. Zároveň rozděluje psychický aparát do tří vrstev a to na: id (ono), ego (já) a superego (nadjá). Nevědomý pocit viny souvisí s poslední vrstvou, tedy se superegem (nadjá). Pojem id (ono) je oblastí obsahující primitivní pudy, které se snaží o své vybití. Postupným vývojem kontaktu s vnějším světem id přechází v ego (já). Ego se vyrovnává jak s požadavky id, tak zároveň s požadavky vnějšího světa, má tedy funkci sebezáchovnou. Superego (nadjá) představuje svědomí a dětské ideály.⁶⁷ Mezi první a poslední vrstvou, tedy idem a superegem probíhají konflikty, jejichž zprostředkovatelem se stává vrstva ego. Pro zachování dobrého duševního zdraví se předpokládá harmonie mezi všemi vrstvami.⁶⁸

Dalším Freudovým příspěvkem v oboru psychoanalýzy je jeho rozdělení úzkosti na automatickou a signální. Úzkost automatická vzniká samovolně. Často je reakcí potlačených pudů, jež se nacházejí ve vrstvě id (já). Naproti tomu úzkost signální oproti automatické používá obranné mechanismy na různé situace a má daleko menší intenzitu. Snaží se zabránit zvyšování nelibosti v souvislosti s reakcí na určitý podnět.⁶⁹

Do jisté míry nelze odhadnout význam Freudova díla pro další vývoj psychologie či kultury lidstva.⁷⁰ „*Celá novodobá psychoterapie se vyvíjela v návaznosti na psychoanalýzu či v opozici vůči ní.*“⁷¹ I přes čím dál více značnější kritiku psychoanalytického pojetí postmoderními autory patří Freud mezi nejvíce citované psychology světa.⁷²

2.1.2 Adlerova individuální psychologie

Zakladatelem druhé vídeňské školy psychologie byl rakouský lékař Alfred Adler.⁷³ Plháková ve své knize „Dějiny psychologie“ řadí Adlera společně s Jungem do takzvaných „slavných odpadlíků“. A to z důvodu vyčlenění jejich samostatných teorií v rámci freudovské psychoanalýzy, z které částečně vycházeli, avšak zároveň usilovali o vytvoření vlastní psychologie.⁷⁴

⁶⁷ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. s. 171-173.

⁶⁸ KOHOUTEK, Rudolf. *Dějiny psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 61.

⁶⁹ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. s. 174.

⁷⁰ Tamtéž. s.175.

⁷¹ Tamtéž. s.175.

⁷² Tamtéž. s.175.

⁷³ KOHOUTEK, Rudolf. *Dějiny psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 63.

⁷⁴ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. s. 189.

Alfred Adler, vídeňský rodák, jenž se narodil roku 1870, si nejprve za své povolání zvolil cestu praktického lékařství. Avšak později byla psychiatrie jeho konečnou volbou, kterou považoval za své celoživotní povolání.

Nejdříve, v prvním desetiletí 20. století, byl Adler těsně spojen s názory Freudovy psychoanalýzy. Stal se rovněž prezidentem Vídeňské psychoanalytické společnosti, ale ne na dlouho. Freud s Adlerem se postupně stali vzájemnými oponenty jejich názorů.⁷⁵ Na jedné straně Adler kritizoval Freudovu nejdůležitější úlohu sexuálních pudů.⁷⁶ A naopak na straně druhé: „*Freud odsuzoval Adlerův důraz na účelnost a finalitu mentálních dějů.*“⁷⁷ Adler je ze společnosti jako její prezident vyloučen a zakládá již zmíněnou druhou vídeňskou školu psychologie a to individuální psychologii.

Zbývá nám ještě srovnat Adlerovo odlišení se od Freuda, Adler se na rozdíl od Freudovy příčinnosti psychického procesu zaměřoval již na jeho konečnou orientaci, tedy na cíl.

Adler vycházel z předpokladu, že si každý z nás vytváří určité fiktivní cíle. Postupná snaha k dosažení těchto cílů ovlivňuje naše jednání a prožívání. Když si člověk stanovuje subjektivně a často také nevědomě své cíle, bývá ovlivňován dvěma motivy, které Adler nazval společenským citem a touhou po moci. Citem společenským, taktéž zvaným pocitem sounáležitosti, je myšleno najít si místo člověka ve společnosti, místo a s ním spojený pocit, že někam patří. Touhu po moci chápe jako stát se nadřazeným nad ostatními a překonat své pocity méněcennosti. Komplex méněcennosti dává za vinu událostem jako je například tělesné postižení či neefektivní výchova rodičů.

V souvislosti s výše uvedenou výchovou lze tedy odvodit další Adlerovo stanovisko individuální psychologie, kdy má pro něj stěžejní význam sociální prostředí a jeho působení na člověka. Avšak v tom ohledu, že sám člověk si utváří své jedinečné postoje. Ty jsou označovány jako životní styl či životní linie.⁷⁸ Popisuje čtyři typy životních stylů a to: vládnoucí typ, chtivý typ, vyhýbající se typ a sociálně užitečný typ.

Vládnoucí nebo také synonymně označovaný typ mocenský je charakterizován snahou o manipulaci s druhými, plánováním jejich života a také jejich ovládním. Často jsou tito jedinci sebestřední a taktéž se u nich objevují agresivní prvky v chování. Jejich sociální citění je na nízké úrovni.

⁷⁵ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. s. 190.

⁷⁶ KOHOUTEK, Rudolf. *Dějiny psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 63.

⁷⁷ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. s. 190.

⁷⁸ Tamtéž. s.190.

Druhým typem životního stylu je styl chtivý, také označován jako avidní. Tento typ člověka je velmi spotřebitelský, spoléhá se na ostatní jedince a bývá na nich dokonce závislý. Člověk avidního typu dle Adlera touží po uspokojování svých potřeb a k dosažení svých cílů využívá své okolí. Jeho sociální cítění je taktéž na nízké úrovni jak tomu bylo u typu chtivého.

V další řadě Adler objasnil životní styl vyhýbajícího se typu, distancujícího se. Již název nám napovídá, že styl života takového člověka se opírá hlavně o distancování se od vzniklých problémů, vyhýbáním se jim, kdy si daný jedinec nepřeje vidět, co se děje a také vzniklé následky řešit. Opět se jedná, stejně jako v předchozích dvou typech, o sociální cítění na nízké úrovni.

Posledním typem, který Adler vyčlenil, je typ sociálně užitečného člověka. Ten je popisován naopak oproti předešlým typům jako sociálně výrazně aktivní, vyhledávající přítomnost dalších lidí.

Pro Adlera nebyla až tak důležitá minulost, jako tomu bylo u Freuda, který jí přikládal hlavní roli. Naopak se Adler zaměřoval na budoucnost a to už vyplývá logicky z jeho teorie cílů a cesty. Určíme si určité body, kterých chceme dosáhnout a jít dopředu, tudíž by nás minulost jen brzdila. Důležitá je cesta kupředu, tedy naše budoucnost a zároveň způsob jejího dosažení.⁷⁹ Taková životní linie vzniká během 5-6 let života člověka podléhající rodinné konstelaci. Tedy tomu, jaké jsou vztahy mezi členy rodiny a z toho jejich vzniklého postavení v rodině, například mezi sourozenci. Podle Adlera má starší sourozenec vždy převažující status vyplývající z jeho věku vůči mladšímu sourozcovi. Ten má však zajištěno vroucnější prostředí rodiny, jelikož se narodil jako poslední. Z toho také vyplývá, že starší sourozenec si sice stále udržuje svou pozici vůdčího postavení vyplývajícího z jeho prvorozenství, ale zároveň díky mladšímu sourozcovi přijímá, respektive mění svou roli na roli staršího ochránce.

V neposlední řadě Adler neopomíná ani jedináčky, o kterých tvrdí, že je na ně ponechána a koncentrována veškerá pozornost rodiny. Proto bývají často nesamostatní, nedokážou řešit vzniklé konfliktní situace. Dalším jejich znakem je rozmazlenost. Tato charakteristika však vznikla v důsledku nemožnosti vybrat si vlastní cestu, jelikož již od raného dětství, od narození, byla jedinému potomkovi určena cesta po takzvaných „umetených cestičkách“ jeho rodiči a rodinnými příslušníky.⁸⁰

⁷⁹ KOHOUTEK, Rudolf. *Dějiny psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 64.

⁸⁰ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. s. 190-191.

Jak zde již bylo zmíněno, Adlerova individuální psychologie se vztahuje především k budoucnosti, případně tedy k současnosti člověka. Proto se liší v rámci pojetí celé psychodynamické psychologie od jejích daných směru a hlavních představitelů. Měli jsme zde zmiňovanou freudovskou psychoanalýzu, která naopak na budoucnosti nijak nepřikládala význam.

Avšak i v individuální psychologii je kladen důraz na rané vzpomínky, ale opět v rámci pojetí životní linie člověka, tedy zaměřením se spíše na budoucnost či současnost. Daným předpokladem je vybírání si člověkem určitých raných vzpomínek, které souznějí s jeho životním stylem.⁸¹

2.1.3 Jungova analytická psychologie

Jak nám je známo již z první kapitoly, která pojednává o životě C. G. Junga, řadíme tohoto švýcarského psychiatra, psychologa do souvislosti s analytickou psychologií, které je zakladatelem. Zároveň je v první kapitole popsán detailněji Jungův život, tudíž se touto problematikou v této kapitole taktéž nebudeme zabývat.

Avšak pro vymezení Jungovy analytické psychologie bylo zásadní přátelství se Sigmundem Freudem. Jung byl označován jako „korunní princ“ psychoanalytického hnutí.⁸² Ale podobně jako u Adlera, i Jungovo přátelství s Freudem časem skončilo. A právě v této době začíná Jung vymezovat svou vlastní a to analytickou psychologii, dále označovanou jako curyšskou školu či komplexní psychologii. Opět v porovnání s Freudem, kdy byl zprvu Jung jeho velkým obdivovatelem, příznivcem a také přítelem, přidává navíc k Freudově individuálnímu nevědomí také Jungovo kolektivní nevědomí, které tvoří značný základ pojetí analytické psychologie.⁸³

Nicméně Jung, i když jeho teorie vychází stále z nevědomí, jak tomu bylo i u Freuda, se na něj dívá odlišně. Freud, jak je nám již známo z předchozího textu, chápe nevědomí jako určitý soubor pudových tendencí, potlačených vzpomínek.⁸⁴ Naopak Jung se obrací v souvislosti s jeho pojetím nevědomí na jakési prastaré zkušenosti, moudrosti lidstva, jazyk mýtů a pohádek, lidové zvyky a obyčeje a také náboženské představy. Toto nevědomí se nevztahuje striktně na minulé dění člověka, ale zároveň se stává aktivní půdou připravenou na

⁸¹ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. s. 191.

⁸² Tamtéž. s. 191.

⁸³ KOHOUTEK, Rudolf. *Dějiny psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 65.

⁸⁴ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. s. 191.

budoucí prožívání člověka.⁸⁵ „*Je-li tedy člověk pozorný k impulzům svého nevědomí, může se jeho život ubírat správným směrem.*“⁸⁶

Jung dělí nevědomí na dvě části a to na nevědomí osobní (individuální) a kolektivní. Osobní nevědomí obsahuje psychické zážitky, které jsme zapomněli, vytěsnili či nějak potlačili. Také se zde objevují některé archetypy, které jsou blízké našemu vědomí a to hlavně archetyp Stínu. V neposlední řadě se v osobním nevědomí vyskytují komplexy.⁸⁷ Jung se jimi zabýval již ve své rané práci při studiu okultních fenoménů. Médium se převtělovalo do odlišných rolí, osobností. Tyto děje uváděly problém odštěpitelnosti představových řad a u ustanovení nevědomé osobnosti v souvislosti s hypnózou, sugescí a podobně.⁸⁸ Jednodušeji řečeno: „...komplexy, což jsou „odštěpené části psyché“, které vznikají na základě „emočního šoku, traumatu“.⁸⁹

Kolektivní nevědomí je oproti osobnímu zděděné. Jeho obsahem jsou takzvané archetypy, praobrazy.⁹⁰ Jinými slovy opakující se motivy.⁹¹ Kolektivní nevědomí má hlubší význam, který je dán díky tisícileté zkušenosti lidstva, ve kterém se neustále opakují zásadní situace a to například osvobození, smrt, zrození, hledání a podobně.

Jung se dále vyjadřuje k pojmu zvaném libido, který Freud odvozoval ze sexuálního pudu. Naopak Jung chápe libido obecně za energii psychickou. Libido – životní energie, proudící mezi vědomím a nevědomím získává energii přesunovat se právě díky protikladům.

Dále Jung tvrdí, že každý si do svých 33 let buduje svou personu, tedy soubor sociálních rolí a postojů, vztahů a toto budování považuje za žádoucí. Zabýval se tedy také vývojem osobnosti člověka. Krizi středního věku datuje do pozdních třicátých a čtyřicátých let života, kdy je důležité najít nový význam života nežli tomu bylo v mládí. Zde se nám objevuje pojem zvaný individuace, což znamená ono hledání skutečné podstaty života a také nejznámějším pro toto hledání bývá již zmiňovaný archetyp stínu. Ten je nejbližší životu vědomému. V procesu individuace se tedy objevují určité archetypy, které mají pro etapy individuace svůj význam. Individuaci, hledání životní podstaty, můžeme rozdělit do tří etap.

⁸⁵ ŠIROKÝ, Hugo. *Analytická psychologie C.G.Junga*. 1. vyd. v nakl. Bollingenská věž. Brno: Bollingenská věž, 1990. s. 30-31.

⁸⁶ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. s. 192.

⁸⁷ Tamtéž. s. 192.

⁸⁸ ŠIROKÝ, Hugo. *Analytická psychologie C.G.Junga*. 1. vyd. v nakl. Bollingenská věž. Brno: Bollingenská věž, 1990. s. 27.

⁸⁹ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. s. 192.

⁹⁰ KOHOUTEK, Rudolf. *Dějiny psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 65.

⁹¹ ŠIROKÝ, Hugo. *Analytická psychologie C.G.Junga*. 1. vyd. v nakl. Bollingenská věž. Brno: Bollingenská věž, 1990. s. 40.

První etapa je spojena s archetypem stínu. Tento archetyp je chápán jako odvrácená strana, která nemusí být pro člověka vždy v zásadě negativní. Důležité je se s touto stinnou stránkou vyrovnat, přijmout ji s cílem naplnit svou celistvost bytí.

V druhé etapě se nám promítá setkání v podobě archetypu animy u muže a anima u ženy. Souvisí to s takovou částí nevědomí odpovídající opačnému pohlaví a zároveň ukazující náš subjektivní postoj k němu. Je to obecná lidská zkušenost s opačným pohlavím, obraz muže a ženy. Kdy muž si hledá svou „Evu“ a žena svého „Adama“. Jung tyto archetypy vymezuje také v protikladech. Žena by měla být sfingou, neurčitou, ale s přísliby, naivní, dětskou, avšak odzbrojující, také ji přirovnává k Mona Lise – staré a mladé, matce a dceři. Také animus u muže má být aspoň částečně v protikladech ke svému okolí. To se projevuje v jeho myšlenkách, které nemají být až tak dobré, a naopak v protikladu je má kompenzovat svými dobrými slovy. Taktéž se v této druhé individuální etapě objevují archetypy velké matky a starého mudrce, kdy mužský archetyp starého mudrce zastupuje duchovní princip a velká matka hmotnou přírodní podstatu.

V konečném procesu individuace, třetí etapě, dochází k propojení vědomí a nevědomí. Nachází se zde průsečík nazývaný se pravé já, který zastupuje jak vědomou tak zároveň i nevědomou část lidské psychiky. Tato konečná fáze se vyznačuje nalezením životní plnosti, duševní akt osvícení. Současně se zde vyskytuje typický archetyp mytických bytostí, jež se objevují ve slunečním světle či mající svatozář. Dalším typickým znakem této etapy jsou mandaly – praobrazy psychické celosti. Dále Jung podotýká, že určité utrpení života zde bude stále existovat a v této konečné etapě nenajdeme stav, kde by se ono utrpení nevyskytovalo. Jelikož tyto procesy, konflikty, utrpení jsou přirozenou součástí našeho života.⁹²

Značné uplatnění a to například v odborné psychologické, psychiatrické praxi nachází Jungova typologie osobnosti. Rozdělil osoby na introverty a extraverty.⁹³ Nad touto problematikou uvažoval z hlediska typických psychických reakcí či postojů člověka, v dalším případě také z hlediska orientace psyché. Převažuje-li a ustrne určitá poloha, stává se poté daným typem.⁹⁴ Zdali je libido obráceno navenek nebo dovnitř, bavíme se tedy o extraverzi či introverzi.

Introvert je hodně uzavřený sám do sebe, do svého nitra. Jeho vnímání je subjektivní a oplývá bohatou fantazií. Tento typ člověka bývá většinou samotářský.

⁹² PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. s. 192-194.

⁹³ KOHOUTEK, Rudolf. *Dějiny psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 66.

⁹⁴ ŠIROKÝ, Hugo. *Analytická psychologie C.G.Junga*. 1. vyd. v nakl. Bollingenská věž. Brno: Bollingenská věž, 1990. s. 47.

Naopak extravert je podle Junga nakloněn vnější společnosti, okolnímu světu. Jeho názory jsou realistické a pragmatické. Zároveň se nebrání vzniklým kontaktům, ke kterým je rád přístupný.

Mezi Jungovy, v poslední řadě zmíněné – ne však méně důležité, názory patří rozlišení psychických funkcí do dvou kategorií. A to na funkce racionální (myšlení a cítění) a iracionální (čítí a intuice).

Myšlení a cítění se vztahuje k hodnocení. Pomocí myšlení hodnotíme skrze správné versus nesprávné poznatky. Naopak cítění skrze příjemné či nepříjemné zážitky.

Intuice a čítí – vnímání nekorespondují s úsudky a rozumem, nýbrž s našimi vjemy nebo také dojmy, avšak nehodnotí. Jak vnímání tak intuice přijímají věci ve své vlastní podobě, jak jsou, aniž by docházelo k jejich hodnocení. Navíc když hovoříme o intuici, znamená to schopnost „vnitřního vjemu“.

Každému z nás jsou dány všechny čtyři funkce, avšak pouze jedna je vždy ta převažující a ostatní dvě pomocné, poslední funkce je podřadná.

Jung je oceňován zvláště evropskými psychoterapeuty. V jeho díle hraje velkou roli výklad snů, imaginace a také dávání si v souvislosti problémy člověka, chceme-li klienta, s mytologií.⁹⁵

⁹⁵ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. s. 194-195.

3 Jungovo chápání archetypů a nevědomí

Abychom mohli pochopit problematiku archetypů a nevědomí podle Junga, které byly jedním z nejobsáhlejších aspektů jeho díla, měli bychom si nejprve vysvětlit a pochopit souvislosti těchto neoddelitelných pojmů. K tomuto účelu nám poslouží zejména Jungovo dílo s názvem *Archetypy a nevědomí* (1997), z jehož poznatků budeme primárně čerpat.

3.1 Nevědomí, jeho charakter a obsahy

Nevědomí není chápáno jako něco striktně neznámého, avšak právě v ohledu spíše psychicky neznámého. Dále musíme počítat i s psychoidní stránkou nevědomí.⁹⁶ Jung tento pojem charakterizuje jako: „.. *nenázornou, tj. přímému pozorování nepřístupnou hlubinnou vrstvu kolektivního nevědomí a jeho obsahy, archetypy.*“⁹⁷ Takové nevědomí odráží velice nestálou skutečnost, jejíž obsahy jsou vyjádřeny například vším, co vnímáme smysly, ale našim vědomím je nezahlednutelné. Také vším, co bez pozornosti a bezděčnosti cítíme, děláme, na co myslíme a co se až posléze dostává do našeho vědomí.⁹⁸

Na jedné straně z těchto obsahů nevědomí Jung vymezuje nevědomí osobní a na straně druhé nevědomí kolektivní. V osobním nevědomí nacházíme vytěsnění nepříjemných představ a dojmů. Jedná se o obsahy více či méně individuálně získané. Oproti tomu však existuje již zmiňované kolektivní nevědomí, jehož obsahem jsou zděděné vlastnosti. Jedná se o instinkty, které nás vybízejí k určité činnosti a to bez jakékoli vědomé motivace. Zároveň se v rámci kolektivního nevědomí jedná o jeho hlubší vrstvu, kde nacházíme archetypy tzv. praobrazy. Právě tyto instinkty a archetypy jsou obsahem kolektivního nevědomí.⁹⁹ Výrazem „kolektivní“ dává Jung nevědomí všeobecný charakter. To znamená, že jeho obsahy a způsoby chování jsou víceméně všude a pro všechny stejné. Zjednodušeně lze říci, že existuje všeobecný duševní základ přesahující osobní povahu. Závěrem lze shrnout, že osobní nevědomí je citově zabarvené a zároveň tvořící intimitu duševního života. Kolektivním nevědomím chápeme právě ony archetypy.¹⁰⁰

⁹⁶ JUNG, Carl Gustav, PLOCEK, Karel, ed. a BARZ, Helmut, ed. *Archetypy a nevědomí*. Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. s. 37-38.

⁹⁷ JUNG, Carl Gustav a JAFFÉ, Aniela, ed. *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga; zapsala a k vydání připravila Aniela Jaffé*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1998. s. 385.

⁹⁸ JUNG, Carl Gustav, PLOCEK, Karel, ed. a BARZ, Helmut, ed. *Archetypy a nevědomí*. Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. s. 38.

⁹⁹ JUNG, Carl Gustav a JAFFÉ, Aniela, ed. *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga; zapsala a k vydání připravila Aniela Jaffé*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1998. s. 383-385.

¹⁰⁰ JUNG, Carl Gustav, PLOCEK, Karel, ed. a BARZ, Helmut, ed. *Archetypy a nevědomí*. Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. s. 98.

V souvislosti s uvedenými pojmy je důležité si vymežit blíže také pojem kolektivního vědomí. Vědomí obecně, které se váže na *já*, závisí na dvou faktorech. Je závislé jak na sociálním vědomí splňujícím kolektivní podmínky, tak také na archetypech. Co se týká archetypů, opět zde Jung zdůrazňuje dvě další sféry. A to jak sféru archetypickou tak sféru pudovou. Sféra pudová představuje přirozené popudy. Ve smyslu sféry archetypické se jedná o obecné ideje, které vstupují do vědomí.¹⁰¹

Stavy vědomé a nevědomé od sebe již z logického hlediska oddělujeme. Dá se říci, že tyto dva pojmy můžeme dávat do vzájemného protikladu. Nevědomé obsahy, co se jejich stavu týká, se odlišují od obsahů vědomých, nejsou si vzájemně totožné. Ony nevědomé obsahy často nabývají automatismů, kterých se můžeme zbavit jedině za předpokladu, kdy se stanou vědomými. Tudíž ve vědomém stavu mohou být tyto obsahy přetvořeny, korigovány a jak již bylo zmíněno tak zároveň ztrácí svůj automatický charakter.¹⁰² Proto Jung tvrdí, že: „*Maska nevědomí není, jak známo, strnulá, ale odráží tu tvář, kterou jí člověk ukáže.*“¹⁰³

3.2 Archetypy

Z předešlé kapitoly 3.1 *Nevědomí, jeho charakter a obsahy* jsme se dozvěděli, že kolektivní nevědomí a archetypy jsou dva neoddělitelné pojmy. Jung se ve svém díle s názvem *Archetypy a nevědomí* (1997) věnuje podrobněji třem archetypům a jejich psychologickým aspektům. Svou pozornost soustředil na archetyp se zvláštním zřetelem k pojmu animy, archetyp matky a na archetyp dítěte. Carl Gustav Jung odvozuje význam archetypu z opakujícího se pozorování například mýtů a pohádek, kde se objevují neustále určité motivy, jež jsou zpracovány a vyskytují se pořád a kdekoli. Takové motivy lze najít jak ve fantaziích, snech či také deliriích a bludech. Jsou to typické obrazy, které také Jung nazývá archetypickými představami.¹⁰⁴ Podle Junga tyto archetypické představy: „*Vycházejí z archetypu, který je sám o sobě nenázorný, z nevědomé předformy, která zřejmě patří ke zděděné struktuře psyché. Vlastní podstata archetypu je vědomí nepřístupná.*“¹⁰⁵ Archetypy mají tedy formální charakter a až jejich obsahem je tzv. praobraz.

¹⁰¹ JUNG, Carl Gustav, PLOCEK, Karel, ed. a BARZ, Helmut, ed. *Archetypy a nevědomí*. Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. s. 76.

¹⁰² Tamtéž. s. 39-41.

¹⁰³ JUNG, Carl Gustav a BARZ, Helmut, ed. *Snové symboly individuálního procesu: (psychologie a alchymie I)*. Vyd. 1. Brno: Tomáš Janeček, 1999. s. 36.

¹⁰⁴ JUNG, Carl Gustav a JAFFÉ, Aniela, ed. *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga; zapsala a k vydání připravila Aniela Jaffé*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1998. s. 375.

¹⁰⁵ Tamtéž. s. 375-376.

Na tomto místě je vhodné vysvětlit si další Jungův pojem – amplifikace, abychom mohli pochopit další text související s tématem archetypů. Tímto pojmem se rozumí odhalování smyslu určitého výkladu souvisejícího se snovými obrazy, které mají základ v lidské symbolice a duchovních dějinách jako například folkloru, náboženství, mytologii.¹⁰⁶ V souvislosti s odhalováním významu archetypů se jedná o spontánní amplifikaci, díky ní se Jung také snažil odhalit význam a smysl snu. Archetypy mají totiž magický až duchovní charakter. V tomto důsledku jsou velmi důležité pro psychologii náboženství. Často se stává, že archetyp se ve snech či fantaziích zobrazuje jako nějaký *duch*.¹⁰⁷

Archetyp má také silnou citovou hodnotu. Jung ji vysvětluje tímto názorným příkladem. Při jeho cestách po Africe spatřil lidi vycházet ze svých chatrčí, když vycházelo slunce. Lidé drželi své ruce před ústy, foukali do nich či plivali. Když se těchto lidí Jung zeptal, proč tuto činnost provádějí, nedokázali mu odpovědět a argumentovali tím, že už to dělali jejich předkové, dědečkové, babičky. Odkázali jej tedy na kouzelníka. Jung se zeptal také kouzelníka, proč tomu tak je. Avšak nedočkal se jiné odpovědi, nežli že tomu tak bylo vždycky. Zároveň toto chování srovnává se Západoevropany, kteří se chovají principiálně úplně stejně. V podstatě uctívají vánoční stromeček, který pro ně má citovou hodnotu, protože tak tomu bylo odjakživa. Až moderní doba se skutečně začala zabývat přímým významem tohoto počinání. Archetyp je podle Junga tedy také čistá a nefalšovaná přirozenost.¹⁰⁸

3.2.1 Archetypální pojem animy

Jung uvádí pojem animy jako empirický, vycházející ze smyslové zkušenosti. Zabýval se problematikou neuróz a psychóz, a proto pojem animy dává do souvislosti nejdříve s lékařskou psychologií. Pro pochopení podstaty psychické poruchy bylo důležité nazírat na duši jako na celek. *Jung tvrdí, že: „Duše nekončí tam, kde přestává dosah fyziologického nebo jiného předpokladu, to znamená, že v každém jednotlivém případě, který vědecky pozorujeme, musíme vzít v úvahu celkový jev duše.“*¹⁰⁹ Jung hovoří v lékařské psychologii o popisné metodě, kde je důležitá nejen její kvantitativní stránka, ale i stránka kvalitativní, která je maximálně nezbytná pro pochopení psychických poruch.¹¹⁰ *„Lékařská psychologie poznala, že rozhodující jevy jsou mimořádně složité a mohou být zachyceny pouze*

¹⁰⁶ JUNG, Carl Gustav a JAFFÉ, Aniela, ed. *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga; zapsala a k vydání připravila Aniela Jaffé*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1998. s. 373.

¹⁰⁷ JUNG, Carl Gustav, PLOCEK, Karel, ed. a BARZ, Helmut, ed. *Archetypy a nevědomí*. Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. s. 59-60.

¹⁰⁸ Tamtéž. s. 64-66.

¹⁰⁹ Tamtéž. s. 165.

¹¹⁰ Tamtéž. s. 164-165.

kazuistickým popisem. Tato metoda ovšem předpokládá osvobození od teoretické předpojatosti.¹¹¹ Proto Jung nejdříve vysvětloval souvislost pojmu animy s jeho nazíráním na lékařskou psychologii. Jelikož anima je pojem čistě empirický, nikoli striktně teoretický či pouze ryze mytologický, jak na něj může kdokoli jiný nahlížet. Z hlediska nazírání lékaře na duši člověku nezbyvá nic jiného, než věřit, že právě duše nám vytváří obrazy, formy, které jsou základem pro skutečné poznání daného objektu.

Podle Junga má nevědomí určité determinanty, které jsou nezávislé a i přesto pro každého člověka nesou určité podobnosti, shodné rysy, zkušenosti. Těmito až mytologickými podobnostmi jsou již zmiňované archetypy. Zde se dostáváme k archetypálnímu pojmu animy. Na tomto místě Jung upozorňuje, abychom si pojem nevysvětlovali s křesťansko-dogmatickým pojetím duše nebo z hlediska filozofického nazírání na duši. Jedná se právě a pouze o pojem empirický, který má svou fenomenologickou základnu, tedy ve vědomí samotného člověka jako individuality a jeho zkušenosti.¹¹²

„S animou se v historii setkáváme především v božských syzygiích.“¹¹³ Syzgie označuje sdružování do páru, muže a ženu, čínský jang (mužský) a jin (ženský) atd.. Představivost se pojí právě na motiv syzygií - jednoduše protiklady, dvojice, páry a stává se tak projekcí neustále toho samého. To znamená, že například božský pár vnímáme s největší pravděpodobností jako pár rodičovský nebo také milenecký. Je tomu tak, jelikož si promítáme naše představy do toho, co je nám v podstatě nejbližší a tím jsou právě naši rodiče. Tomu by však bylo za předpokladu, kdyby projekce byla vědomým procesem. Projekce se však vztahuje na procesy nevědomé a právě co je nevědomé, nemůže se zobrazovat v našem vědomí. Rodiče známe z našeho vědomí a proto nemohou být projikováni do našeho nevědomí.¹¹⁴ „Ve skutečnosti jsou, jak se zdá, nejčastěji projikována právě imaga rodičů.“¹¹⁵

V náboženských představách je s archetypem spojována jeho energie, kterou neztrácí, stejně tomu tak je i u instinktu. Tuto energii neztratí ani tehdy, když je vědomím ignorována. A proto rodičovská nebo ,chceme-li, milenecká dvojice představuje takové obsahy, které mají nejvyšší napětí. Tyto obsahy nejsou osvojovány vědomím a z toho důvodu se projeví pouze projekcemi. Projekce božských dvojic, dualit se objevují ve formě vizí či prožitků. Jung udává jeden z několika příkladů. Odkazuje například na Mikuláše z Flüe, myslitele 15. století. V jeho vizi se objevuje „dvojí Bůh“, který se nejdříve zobrazuje jako královský Otec a

¹¹¹ JUNG, Carl Gustav, PLOCEK, Karel, ed. a BARZ, Helmut, ed. *Archetypy a nevědomí*. Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. s. 165.

¹¹² Tamtéž. s. 165-170.

¹¹³ Tamtéž. s. 170.

¹¹⁴ Tamtéž. s. 170.

¹¹⁵ Tamtéž. s. 170.

poté jako královská Matka. Zde vidíme opět dvojice, duality, syzygie, jež jsou pro archetypální pojem animy typické.¹¹⁶

Jung poznamenává další důležitou myšlenku charakteristickou pro pojem animy: „...v nevědomí je připraven emocionálně napjatý obsah a v určitém okamžiku dospěje k projekci.“¹¹⁷ Jak jsme si již řekli, syzygie jsou většinou spojovány s rodičovským párem. Podle Junga se tato rodičovská imaga vytváří ještě tehdy, kdy vědomí člověka není ještě tak rozvinuto, čili v období jednoho až čtyř let. V tomto období se utvářejí převažující fantazijní představy oproti zatím potlačeným smyslovým podnětům. Není tomu však tak, že se novorozenec zrodí jako naprostá deska nepopsaná, v jehož mozku se nenachází zatím vůbec nic. Jedná se však prozatím o specifickou individuální pohotovost, která reaguje svým způsobem na smyslové podněty. Touto pohotovostí jsou charakteristické zděděné instinkty. Tyto procesy dávají světu dítěte a také světu snícího antropomorfní ráz. Archetypy se stejně tak nacházejí v každém individuu, jako mýty v dějinách národů. Zároveň ztrátu archetypu s důrazem na pojem animy lidé v podstatě nesnesou. Jung tuto nesnesitelnost ztráty archetypu nazývá jako „stísněnost z kultury“, jelikož člověk postrádá „matku“ i „otce“, myšleno z archetypálního hlediska.

Když se jedná o projekci, je přisuzována animě téměř vždy ženská forma. Ale to neznámá, že i archetyp bude v této formě. Proto se pojem animy v archetypech objevuje většinou ve dvojicích se vzájemnými protiklady. Zde Jung čerpá ze svých dlouholetých zkušeností lékařské praxe. Zároveň je pojem animy důležitým v psychologii muže. Probíhají u něj afekty, emoce. Zda-li anima v muži převažuje, způsobuje jeho vznětlivost, náladovost, citlivost, žárlivost.

Závěrem je vhodné říci, že i přes nadřazenost animy v životě muže, by měl muž být stále mužem. Jung shrnuje pojem animy tak, že i přesto, že lidé nesnesou úplnou ztrátu animy, vyrovnají se s ní daleko lépe před dosažením třiceti pěti let. Tedy ještě před tím, než člověk dosáhne pomyslného životního středu. Naopak když po dosažení tohoto roku člověk ztrácí své pojetí animy, je pro něj charakteristická stereotypie, rigidita, únava, nezodpovědné chování a další.¹¹⁸ „Po dosažení středu života by proto měla být pokud možno obnovena souvislost se sférou archetypických prožitků.“¹¹⁹

¹¹⁶ JUNG, Carl Gustav, PLOCEK, Karel, ed. a BARZ, Helmut, ed. *Archetypy a nevědomí*. Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. s. 174-175.

¹¹⁷ Tamtéž. s. 176.

¹¹⁸ Tamtéž. s. 176-184.

¹¹⁹ Tamtéž. s. 184.

3.2.2 Pojetí archetypu matky

Archetyp matky je neodlučitelně spojován s jejím symbolem, kterým je Velká matka. Pojem Velké matky vychází z náboženství a vyjadřuje různé projevy bohyně mateřství. Člověk jako jedinec v sobě nese jakési „obrazy“, které Jung označuje jako určité formy činnosti a typické situace. Takto zvané „obrazy“ jsou tím blíže svým zděděným „praobrazům“, které souvisí s přirozeností člověka a počátkem lidského druhu. Ony praobrazy, chceme-li archetypy, jsou určeny formálně, ne obsahově. Kdyby byly určeny obsahově, znamenalo by to, že by se zde vyskytovala vědomá zkušenost, jakési materiální uchopení představ. A proto by se už nemohlo jednat o archetypy, které jsou zakořeněné v našem nevědomí. Dokázat existenci archetypů je nemožné do té doby, dokud se neobjeví samy konkrétně.¹²⁰ Specifické chování je podle Junga zděděné a kdo je opačného názoru, souhlasil by i s „jednoduchým“ tvrzením, že: „...slunce, které ráno vychází, je jiné než to, které večer předtím zapadlo.“¹²¹

Archetyp matky má mnoho hledisek. Avšak má své nejtypičtější formy. Mezi takové nejčastější formy archetypu matky patří například vlastní matka a babička, nevlastní matka a tchýně, kojná, chůva, Matka Boží. V širším smyslu by to byla například univerzita, les, půda, město. Zatímco v užším smyslu by se jednalo o formy například plození, stromu, zahrady, pramenu a dalších. V tomto případě se jedná o symboly, které mají jak negativní tak pozitivní charakter.¹²² Matka zastupuje takový archetyp, který má blízko k určitému původu, přírodě. K něčemu, co samo o sobě pasivně tvoří. Může představovat tělo, z fyziologického hlediska, ve kterém se ukrývá člověk, bytost. Jelikož „matka“ je zároveň i nádoba, která něco obsahuje, ale také živí.¹²³

Mezi podstatné rysy archetypu matky lze tedy zařadit jakési mateřské vlastnosti, kterými mohou být dobrotivost, snášenlivost, schopnost znovuzrození. Také zde můžeme zařadit až magickou autoritu ženství, pomáhající instinkt, tajemno, ale i svůdnost, strach, něco pohlcujícího. Pro naše evropské prostředí je nám podle Junga nejbližší archetyp matky a to Marie. Abychom uzavřeli obecnou charakteristiku archetypu matky, Jung jí dává tři nejpodstatnější znaky a to: pečující a živící dobrotu, orgiastickou emocionalitu a podsvětní temnotu.

¹²⁰ JUNG, Carl Gustav, PLOCEK, Karel, ed. a BARZ, Helmut, ed. *Archetypy a nevědomí*. Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. s. 185-191.

¹²¹ Tamtéž. s. 190.

¹²² Tamtéž. s. 192-194.

¹²³ JUNG, Carl Gustav. *Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*. 2. vyd. Brno: Tomáš Janeček, 1997. s. 156.

Z hlediska naší individuální zkušenosti lze předpokládat, že archetyp matky bude vycházet z velké části z matky vlastní.¹²⁴ Jung tvrdí, že: „*Archetyp matky tvoří základ takzvaného mateřského komplexu.*“¹²⁵

Obecně lze o komplexech říci, že: „...*jsou odštěpenými částmi psýché.*“¹²⁶ Příčina původu komplexů bývá například trauma nebo emoční šok. Tedy něco, díky čemu se, jak říká Jung, odštěpila část našeho vědomí, tedy psýché. Carl Gustav Jung považuje za nejčastější etiologii komplexů morální konflikt. Jelikož morální konflikt způsobuje údajně nemožné přijetí povahy člověka jako celku. A to je důsledkem jejího, jak Jung nazývá, rozštěpení a to bez závislosti na tom, jestli o tom víme či nikoli. Komplexy si totiž vůbec vědomě uvědomovat nemusíme. A to je častý problém, jelikož právě naše nevědomost dává komplexům „křídla“ a svobodu se projevit.¹²⁷ To potvrzuje také Jungův výrok: „*Konečně existují také takřka zcela nevědomé systémy fantazie v odštěpeném komplexu, které vykazují tendenci k vytvoření zvláštní osobnosti.*“¹²⁸

Je velký rozdíl, zdali se u mateřského komplexu jedná o syna či dceru. Jelikož u každého z těchto odlišných pohlaví působí mateřský komplex odlišně. U dcery jsou účinky archetypu „čistější“, tedy lépe definovatelné, lze zde vysledovat skupiny podle podobných znaků. Zatímco u syna, muže, jsou mateřský komplex a jeho účinky složitější. Na syna působí nejen samotná matka, ale také archetypální pojem animy, tedy sexuální partner. Za typické znaky a důsledky působení mateřského komplexu Jung vyvodil například donchuanismus či homosexualitu. Donchuanismus Jung vysvětluje tím, že v podstatě v každé ženě syn hledá svou matku, trpí mateřským komplexem.

Jak jsme již předznamenali, mateřský komplex týkající se dcery je ryzejšího charakteru. Na tomto místě jsou ženské instinkty buď zesílené či zeslabené. Proto Jung vymezuje čtyři základní typy mateřského komplexu u dcery a to: hypertrofie mateřského prvku, vystupňování erótu, identita s matkou a obrana proti matce.¹²⁹

Hypertrofie mateřského prvku, tedy zesílení, chápeme jako zesílení mateřského instinktu. Pro ženu, jejíž mateřský instinkt byl zesílen, existuje jediná věc a to rození, plození

¹²⁴ JUNG, Carl Gustav, PLOCEK, Karel, ed. a BARZ, Helmut, ed. *Archetypy a nevědomí*. Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. s. 192-194.

¹²⁵ Tamtéž. s. 196.

¹²⁶ JUNG, Carl Gustav. *Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*. 2. vyd. Brno: Tomáš Janeček, 1997. s. 248.

¹²⁷ Tamtéž. s. 248-249.

¹²⁸ JUNG, Carl Gustav. *Symbol a libido: (symboly proměny I)*. Přeložil Eva RICHTROVÁ, přeložil Petr PATOČKA. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2004. s. 50.

¹²⁹ JUNG, Carl Gustav, PLOCEK, Karel, ed. a BARZ, Helmut, ed. *Archetypy a nevědomí*. Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. s. 196-204.

děti, početí nového života. Zde pro ženu neexistuje místo pro muže, není pro ni mužská role důležitá nebo pouze minimální. Život ženy s hypertrofním mateřským prvkem je zaslíben jiným a to dětem. Zprvu je žena koncentrována na početí nového života, poté na starání se o děti, přičemž sklouzává až k plné závislosti a lpění na nich.¹³⁰ „*Erós je vyvinut pouze jako mateřský vztah, jako osobní vztah je však nevědomý.*“¹³¹ Pojem erós Jung vysvětluje jako velkého spojovatele nebo naopak rozlučovatele, jedná se o určitý duševní vztah.¹³²

V dalším typu a to vystupňování erótu je charakteristické pro komplex dcery, který jí zapříčiní matka, často vymizení jejího mateřského instinktu. To se projevuje ve většině případech incestním vztahem s otcem, ke kterému dochází nevědomě. Dcera na matku žárlí a snaží se nad ní stále vyhrávat. Co se týká budoucích vztahů, dcera postižena vystupňovaným erótem vyhledává muže ve svazku manželském, kdy hlavní „hnací silou“ je zničení manželství. Takový typ ženy střídá partnery a jelikož zde chybí, na začátku zmiňovaný, mateřský instinkt, jakmile dosáhne tato žena svého cíle, partnera opouští.¹³³

Třetím typem mateřského komplexu je dceřina identita s matkou, kdy „*nastává projekce vlastní osobnosti na matku v důsledku neuvědomění vlastního světa instinktů, mateřského instinktu jakož i erótu.*“¹³⁴ Pro tyto ženy vyvolávají znaky mateřství, sounáležitosti, zodpovědnosti, velkou úzkost a volí cestu úniku k jejich až „posvátné“ matce. Taková dcera žije ve stínu své matky, kdy se spokojí s tím, že matka v podstatě žije život za dceru a dcera na ní neustále „visí“. Dcera v identitě s matkou může v mnoha mužích vyvolávat ochranný pud.

Posledním, avšak ani zdaleka jediným, zmíníme mateřský komplex obrany proti matce. Jedná se o mezistupeň, který není tak přímočarý svou charakteristikou jako tři předešlé. Dcera se brání proti matce, ze které cítí jasnou přesilu. Jung takovou obranu dcery vůči matce nazývá také negativním mateřským komplexem.¹³⁵ Typickým výrokem pro tuto charakteristiku je: „*Všechno, jen ne jako matka!*“¹³⁶ Veškerý život dcery směřuje do obrany vůči matce, čímž čerpá energii ze všech svých instinktů a proto se nesoustředí na ostatní věci

¹³⁰ JUNG, Carl Gustav, PLOCEK, Karel, ed. a BARZ, Helmut, ed. *Archetypy a nevědomí*. Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. s. 199.

¹³¹ Tamtéž. s. 199.

¹³² JUNG, Carl Gustav a Helmut BARZ. *Člověk a kultura*. Přeložil Petr PATOČKA, přeložil Karel PLOCEK, přeložil Martin ŽEMLA. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2012. s. 48.

¹³³ JUNG, Carl Gustav, PLOCEK, Karel, ed. a BARZ, Helmut, ed. *Archetypy a nevědomí*. Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. s. 199-200.

¹³⁴ Tamtéž. s. 200.

¹³⁵ Tamtéž. s. 199-202.

¹³⁶ Tamtéž. s. 202.

jako je například uzavření svazku manželského. Když už k tomuto svazku nějakým způsobem dojde, jedná se o „vymanění ze spárů matky“, tedy o únik.

Abychom mohli uzavřít tuto podkapitulu, je zcela jasné, že stejně jak archetypy a jejich mytologická stránka, tak i mateřský komplex jsou vázány k nevědomí. Osobní matka je první, co nás pojí s archetypem matky. A to z toho důvodu, jelikož s ní dítě je v nevědomé sounáležitosti. Odtud pochází první impulzy. Dále se z matky vlastní stává babička, která je nad ní, je jejím dalším stupněm. A nakonec nás babička dovádí k pojmu „Velké matky.“¹³⁷ „Čím více je archetyp vzdálen od vědomí, tím je vědomí jasnější a tím zřetelnější mytologické podoby archetyp nabývá.“¹³⁸

3.2.3 Pojetí archetypu dítěte

Jung popisuje archetypy jako duševní životní síly, které bychom neměli přehlížet a brát je na lehkou váhu. Archetypy se vyznačují ochranným a spásným účinkem a pokud je tento účinek archetypů jakkoli narušen, může vyvolat velké nebezpečí pro naši duši v podobě neuróz či psychóz. Obsah archetypů se vyjadřuje v podobenstvích. Jako ilustrační příklad lze poukázat například na slunce, které se zároveň ztotožňuje s podobenstvím lva, léčivou silou, králem a podobně. Zde se nabízí otázka, co je tedy pravý obsah archetypu? Odpovědí je, že ani jedno ani druhé. Nýbrž je to něco třetího, neznámého. Něco, co se dá vyjádřit všemi těmito podobenstvími. Za archetypy se schovává mýtus, jež odkazuje na staré a posvátné vzory.¹³⁹

„Archetyp „dětského boha“ je mimořádně rozšířený a důvěrně spjatý se všemi dalšími mytologickými aspekty motivu dítěte.“¹⁴⁰ Mezi takové motivy dítěte Jung uvádí v rámci křesťanské nauky postavu živého „Ježíška“, ve folkloru je to trpaslík či elf. Také zde řadí pozdně antickou postavu kovového mužička oživujícího šachty s rudou. V období středověku se objevují vize lidí, které dokazují, že motiv dítěte není pouhou tradiční postavou, ale také prožívanou vizí. Jung uvádí například vizi „zářivého hochy“, který se objevuje v anglických strašidelných příbězích. Také v oblasti psychopatologické nacházíme spoustu motivů dítěte a to hlavně u chorých žen. Avšak v procesu individuace se motiv dítěte objevuje nejčastěji. Pojem individuace jsme zmínili v podkapitole 2.1.3 *Jungova analytická psychologie*. Často pochází motiv dítěte z křesťanského vzoru, avšak ještě častěji vychází ze vzoru

¹³⁷ JUNG, Carl Gustav, PLOCEK, Karel, ed. a BARZ, Helmut, ed. *Archetypy a nevědomí*. Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. s. 202-216.

¹³⁸ Tamtéž. s. 216.

¹³⁹ Tamtéž. s. 234-235.

¹⁴⁰ Tamtéž. s. 235.

nekřesťanského. Zde se vyvíjí z podoby krokodýla, podsvětních zvířat, hadů nebo také draků. Ve snech bývá vyobrazován jako syn nebo dcera, chlapec či panna.¹⁴¹

Významným znakem motivu dítěte je jeho budoucnostní charakter. Jung zde hovoří o dítěti jako o potenciální budoucnosti. Poukazuje na život, který je průběhem kupředu a nikoli krokem dozadu. Život plyne a význam motivu dítěte zde hraje důležitou roli. Mytičtí spasitelé bývají často vyobrazováni jako dětské bohové.¹⁴² Doplňme-li si zde psychologické hledisko vztahující se k individuálního procesu, právě „dítě“ připravuje budoucí proměnu osobnosti.¹⁴³ V tomto smyslu představuje „dítě“ postavu, která slučuje vědomé a nevědomé části osobnosti. Je symbolem sjednocujících protikladů, něčeho, co vytváří celek. Za takové symboly Jung považuje například kruh nebo také kolo, kouli a onou celostí označuje bytostné Já.¹⁴⁴ „Cílem individuálního procesu je syntéza bytostného Já.“¹⁴⁵

„Náboženská postava nemůže být pouze člověk, musí znázorňovat to, čím vlastně je, totiž celek oněch prvotních obrazů, které všude a ve všech dobách vyjadřovaly to „mimořádně působivé“. Ve viditelné lidské formě člověk naprosto nehledá člověka, ale nadčlověka, hrdinu nebo boha, totiž člověku podobnou bytost, jež vyjadřuje ty ideje, formy a síly, které duši uchvacují a utvářejí.“¹⁴⁶ Jung spojuje „dítě“ s dětským bohem, ale také mladým hrdinou. V „božském“ pojetí dítěte podotýká na nadpřirozeno tohoto archetypu, naopak ve smyslu hrdiny se archetyp vyznačuje lidskostí, avšak blížící se k údajnému božství. Symbolicky je hrdinův úkol přemoci obludu vynořující se z temnot. To znamená toužebnou výhru vědomí nad nevědomím.¹⁴⁷

Archetyp dítěte Jung charakterizuje dalšími čtyřmi podstatnými znaky a to jeho opuštěností, nepřemožitelností, hermafroditismem a bytostí počátku a konce.

Zkušenostně se setkáváme s archetypem dítěte v rámci, jak říká Jung, individuálního procesu. A to jak z hlediska terapeutického či zcela spontánního, nahodilého. Tento individuální proces zde prochází dvěma proměnami. V první proměně se jedná o podobu dítěte, která je zcela nevědomá. Jedinec se zde identifikuje s jeho osobním infantilismem. Postupně infantilní identifikace mizí a do popředí se dostávají naše fantazie s důrazem na

¹⁴¹ JUNG, Carl Gustav, PLOCEK, Karel, ed. a BARZ, Helmut, ed. *Archetypy a nevědomí*. Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. s. 235-237.

¹⁴² Tamtéž. s. 243.

¹⁴³ Tamtéž. s. 243.

¹⁴⁴ Tamtéž. s. 243.

¹⁴⁵ Tamtéž. s. 243.

¹⁴⁶ JUNG, Carl Gustav a BARZ, Helmut, ed. *Hrdina a archetyp matky: (symboly a proměny II)*. Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2009. s. 18.

¹⁴⁷ JUNG, Carl Gustav, PLOCEK, Karel, ed. a BARZ, Helmut, ed. *Archetypy a nevědomí*. Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. s. 243.

archaické, mytologické prvky. V druhé proměně individuálního procesu se podoba dítěte dostává do souvislosti s mýtem hrdiny. Avšak nikoli ve smyslu jeho hrdinských činů. Naopak. Dítě jako hrdina je vystaven mytickému nebezpečí. A právě zde se jedinec identifikuje s hrdinou samotným.

Osobní infantilismus představuje jeden z charakteristických znaků motivu dítěte a to opuštěnost. Dítě je na tomto místě nepochopeno, je s ním nespravedlivě nakládáno kvůli jeho odvážným nárokům. Naopak druhá identifikace v hrdinu je charakteristická jeho trpělivostí, jelikož se zde stupňují nároky nyní již hrdiny, které přerůstají až v něco jedinečného. Jung tvrdí, že tato teorie je sice důležitá, ale ještě důležitější je projít si na „vlastní kůži“ těmito proměnami individuálního procesu, aby byla zcela pochopena.

Závěrem můžeme říci, že archetypy není zcela lehké pochopit. Naopak. Kdybychom je pochopili, už bychom je nemohli nazývat archetypy. Jedná se o „plné“, ale zároveň „prázdné“ nádoby. Archetypy existují, ale pouze potenciálně. A pokud se dostanou do jejich hmotné podoby, ztrácí kouzlo archetypu a nikdy jím už nebudou. Archetypy zde byly a stále budou. Byly zde po tisíciletí. Chápat je můžeme různými způsoby, jelikož s plynoucím časem získávají neustále nový výklad.¹⁴⁸ A jak praví Jung: „*Archetypy jsou neotřesitelné prvky nevědomí, svůj tvar ovšem stále mění.*“¹⁴⁹

¹⁴⁸ JUNG, Carl Gustav, PLOCEK, Karel, ed. a BARZ, Helmut, ed. *Archetypy a nevědomí*. Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. s. 261-263.

¹⁴⁹ Tamtéž. s. 262.

4 Jungovo chápání mytologie a filozofie

4.1 Jungův obecný výklad mytologie

Jung podle jeho myšlenkových závěrů a zároveň jeho zkušeností usuzuje, že psychopatologie neuróz či psychóz neoddělitelně závisí na nevědomí. To samé podle něj platí i obecně pro psychologii snů. Jak ve snech tak zároveň v psychózách se objevují reciproční spojení, ke kterým lze najít podobnosti pouze v představách mytologie. Takové mytologémy byly zpozorovány u lidí, kteří své mytologické představy nemohly odůvodnit z jejich zapomenutého vědomí. Z něčeho, co dřív znali nebo věděli a momentálně si na to nemohli vzpomenout. Takoví jedinci neznali žádné náboženské představy a ani jejich potenciální výklad.¹⁵⁰ A to nás přivádí ke tvrzení, že: „.....,mýtovorné“ *strukturní prvky musí být přítomny v nevědomé psýché.*“¹⁵¹ Jung dále dává tyto „mýtovorné“ prvky do spojení s jejich archetypálním charakterem, protože pravou povahou těchto mýtů jsou nám již známé (*viz. kapitola 3 Jungovo chápání archetypů a nevědomí*) archetypy nebo také praobrazy, prvotní obrazy či motivy.

Archetypy nacházíme v mýtech, pohádkách, avšak také ve snech nebo fantaziích psychotického charakteru. Zde musíme zdůraznit odlišnost ve vyobrazování archetypů a mýtů danému jedinci. Zatímco archetypy jsou bezděčné procesy nevědomí, mýty ukrývají jakousi tradici neuchopitelného stáří. Jung mýty „datuje“ do primitivního prasu, kde mýty znamenají učení, které si jednotlivé kmeny předávají v ústním podání po generace.

Jung se také zmiňuje o tzv. primitivních, tedy těch, kteří jsou, byli nebo budou součástí Jungova primitivního prasu. Charakteristika primitivních jedinců v odlišnosti vůči civilizovaným lidem je velmi jednoduchá. Primitivní mentalita vykazuje oproti mentalitě civilizované málo vyvinuté vědomí. To, že něco primitivní jedinec spontánně udělá, není příčinou jeho vědomí, ale jeho nevědomí. Vůle a myšlení jsou funkcemi předvědomými. U primitivního jedince převládá nevědomí, které ohrožuje jeho vědomí. A proto dochází k tomu, že takový jedinec je zastrašen magickými vlivy, jež mu kříží jeho cestu životem. Jelikož je jeho vědomí, představme si, zastřeno pomyslným pláštěm, je složité zjistit, zda se jedná o sen či skutečnost.¹⁵² Aby nám bylo jasné, proč jsme se zde zabývali charakteristikou primitivních kmenů, dáváme tuto charakteristiku do souvislosti s Jungovým výrokem: „*Do vědomí se*

¹⁵⁰ JUNG, Carl Gustav, PLOCEK, Karel, ed. a BARZ, Helmut, ed. *Archetypy a nevědomí*. Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. s. 228-229.

¹⁵¹ Tamtéž. s. 229.

¹⁵² Tamtéž. s. 229.

*všude vtírají manifestace nevědomí s jeho archetypy a mytický svět předků. Primitivní mentalita mýty nevymýšlí, ale prožívá je.*¹⁵³

Význam mýtů je vitální. Mýty představují duševní život náležící primitivním kmenům, který jak vzniká tak zaniká. Zaniká při ztrátě svého mytologického dědictví stejně jako by zanikl člověk, který by ztratil svou duši. Mytologie kmenů je zároveň jejich kmenovým náboženstvím. Pokud by tedy přišli o takové náboženství, znamenalo by to pro kmen morální pohromu.

Produkty nevědomé fantazie dělí Jung do dvou kategorií. Do první kategorie patří fantazie a sny osobního charakteru. Naopak v druhé kategorii se nacházejí fantazie a sny neosobního charakteru. Fantazie, sny osobního charakteru obsahují osobní zkušenosti nebo také zapomenuté, vytěsněné události, které lze individuálně interpretovat a vysvětlit. Na druhou stranu fantazie a sny neosobního charakteru individuálně vysvětlit nelze, jelikož se tyto sny a fantazie nevážou na minulé zkušenosti jednotlivce. Takovéto fantazijní či snové obrazy mají typologicky nejbližší k mytologii. Jedná se o kolektivně zděděné prvky duše člověka, které Jung nazývá kolektivním nevědomým.¹⁵⁴

Jung připouští, že: „*Archetypické obsahy kolektivního nevědomí přijímají často ve snech a fantaziích groteskně-děsivé podoby.*“¹⁵⁵ Duševní choroby podle Junga vznikají neznalostí našeho moderního vědomí, které nedokáže archetypické obsahy interpretovat. Proto také dochází u takto duševně nemocných k úzkostným snům či obsedantním představám. Aby mohly být takovéto stavy psychologicky vysvětleny, dává je Jung do souvislosti dějin náboženství v tom nejjobecnějším pojetí. Právě náboženské dějiny představují téměř nevyčerpatelnou studnici archetypických útvarů, ze které může čerpat lékař pro pochopení duševně chorého jedince. Je důležité interpretovat fantazijní obrazy, jež jsou jedincovu vědomí neznámé ba dokonce cizí a zkusit je pochopit. K takovému výkladu by měl posloužit mytologický materiál a individuální snová symbolika.¹⁵⁶

Jung vycházel z velké části z řecké, křesťanské i indické mytologie. Tyto mytologie považoval za velmi bohaté a živé zdroje fantazií.¹⁵⁷ Například v řecké mytologii byl pohyb slunce znázorněn přikreslenýma nohama či křídly. Takové výjevy odpovídaly subjektivním fantaziím. Jung vztahoval strukturu přemýšlení jednotlivých mytologií také na dítě, které se

¹⁵³ JUNG, Carl Gustav, PLOCEK, Karel, ed. a BARZ, Helmut, ed. *Archetypy a nevědomí*. Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. s. 230-231.

¹⁵⁴ Tamtéž. s. 231-232.

¹⁵⁵ JUNG, Carl Gustav a BARZ, Helmut, ed. *Snové symboly individuálního procesu: (psychologie a alchymie I)*. Vyd. 1. Brno: Tomáš Janeček, 1999. s. 46.

¹⁵⁶ Tamtéž. s. 46.

¹⁵⁷ JUNG, Carl Gustav. *Symbol a libido: (symboly proměny I)*. Přeložil Eva RICHTROVÁ, přeložil Petr PATOČKA. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2004. s. 38-231.

tomuto myšlení bez znišných úmyslů blížilo.¹⁵⁸ Podle Junga dítě: „*Oživuje své panenky a své hračky vůbec a u dětí s bohatou fantazií můžeme snadno pozorovat, že žijí v jakési říši divů. Jak víme, podobné myšlení vykazuje také sen.*“¹⁵⁹

Ve snech se spojují všemožné, možné i nemožné věci, kde namísto reality vystupuje onen „nemožný“ svět. Samotný sen vykazuje dva typy regrese, tedy jakéhosi „útlumu“. První regresi snu Jung odvozuje od Sigmunda Freuda. Taková regrese je charakteristická zpětným pohybem snových myšlenek až k nevyhotoveným částem vzpomínek. Tedy vzpomínkám, které nejsou nijak zpracované. Freud tyto myšlenky ve snech vnímá jako surový materiál. První regresi vycházející z myšlenek Freuda Jung doplňuje o regresi druhou. Druhá regrese snu směřuje k infantilním vzpomínkám. Jung takovou regresi označuje za „historickou“.

Dále Jung navazuje opět na Freuda a souhlasí s ním, že důležitou vlastností snu jsou jeho zpracované vzpomínky sahající až do dětství. Stejně jak duševní život dítěte, také sen, má svou archaickou povahu.¹⁶⁰ Takové myšlenky Junga dovádí k tomu, že: „...*bychom měli vést paralelu mezi mytologickým myšlením starověku a podobným myšlením dětí, primitivů a snů.*“¹⁶¹ Z tohoto tvrzení pro nás také vyplývá, že již logicky, Jung nevychází pouze z mytologie řecké, ale i z dalších jako indické či křesťanské. Avšak pro nás je důležitý závěr, že Jung klade velký důraz na propojení mytologie a snu a s tím spojeného jeho výkladu a pochopení aspoň v té nejobecnější míře.

4.2 Sen a jeho analýza

Na sen a jeho analýzu jsou dva od sebe se lišící názory. První názor vychází z analýzy snu při léčení neuróz jako klíčového faktoru. Druhý názor naopak analýzu snu zamítá a nepovažuje ji za nijak významnou, aby se k ní přikláněl, když se jedná o léčbu neurotických pacientů. Jak nám již název kapitoly napovídá, Jung se přiklání k názoru prvnímu. A to, že analýzu snu považuje za nezbytnou součást léčby a tím zároveň dává duševní pozadí snů do stejného postavení se samotným vědomím. Smyslem analýzy snu je uvědomění si nevědomých obsahů, které jsou podstatné pro pochopení či léčbu neuróz.¹⁶²

¹⁵⁸ JUNG, Carl Gustav. *Symbol a libido: (symboly proměny I)*. Přeložil Eva RICHTROVÁ, přeložil Petr PATOČKA. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2004. s. 39.

¹⁵⁹ Tamtéž. s. 39-40.

¹⁶⁰ Tamtéž. s. 40.

¹⁶¹ Tamtéž. s. 41.

¹⁶² JUNG, Carl Gustav. *Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*. 2. vyd. Brno: Tomáš Janeček, 1997. s. 131-132.

Jung klade velký význam na následující tvrzení: „*Sen popisuje vnitřní situaci snícího, ale vědomí popírá, že je to skutečnost a pravda, nebo to připouští jen s odporem.*“¹⁶³ Toto tvrzení nás zároveň přivádí k prvnímu ze tří nejvýraznějších pravidel pro Jungovu analýzu snu. Jung doporučuje nejdříve nahlížet na sen jako na fyziologické projevy. Uvádí to na příkladu cukru v moči. Když je v moči výskyt cukru, pak je v moči výskyt cukru a nikoli něčeho jiného jako například bílkoviny. To znamená, že se na sen dívá tak, jakým sen skutečně je. Nijak si ho nepřetváří, nefantazíruje. Bere sen takovým, jakým se opravdu jeví. Pokud dodržíme první pravidlo, analýza snu se stává úspěšnější a tím můžeme jak odhalit samotnou etiologii snu, ale zároveň i jeho prognózu. Také nás to dovádí k samotnému začátku léčení, jaká prvotní doporučení může lékař pacientovi dát. Je důležité však poznamenat, že s etiologií snů to není pořád zdaleka tak růžové. Jung odkazuje jak na pozitivní významy snů a úspěšné léčby, ale také na negativní stránku, kdy sny jsou neprůhledné, neproniknutelné a tím pádem i nevyřešitelné. Jsou takové neurózy, při nichž je etiologický význam snu zcela bezpředmětný nebo se objeví až v závěru léčby. A naopak existují takové, kdy jejich snový etiologický význam je již od samého začátku zcela jasný.

Podle Junga jsou sny samy ze své podstaty a přirozenosti jasné. Otázkou však je, jakým způsobem se k nim samotný lékař staví. Zdali se lékař po určitém čase ve významu snu ztrácí a sen se mu jeví nejasným. Nebo zdali se lékař ubírá ke strnulé teorii a řídí se pouze jí a nevidí jiné řešení a výklad snu. Avšak to neznamená, že sny se jeví jako neproniknutelné, že je nemůžeme nijak vyložit. Naopak, lékař by je měl brát jako osobní výzvu a neobviňovat pacienta například z nesmyslného odporu pomoci mu sen vyložit. Měla by nastat shoda pacienta a lékaře v náhledu na vykládaný sen či sérii snů.

Tyto Jungovy postoje nás vedou k dalšímu jeho pravidlu při analýze snu a to: vyhnout se sugesci. Lékař má vnímat sny, které se mu jeví jako neproniknutelné, jako něco nového, čemu chce on sám porozumět a objevit nový výklad snu. Nikoli předhazovat určité závěry pacientovi a nutit jej vnímat je za své a za pravdivé. A to jen proto, že jim lékař nerozumí a potenciálně by si chtěl práci, v horším případě, ulehčit.¹⁶⁴

Citují: „*Snění je specifický vědomý výraz nevědomí.*“¹⁶⁵ Tímto výrokem Jung poukazuje na význam snění jako nevědomé psychické aktivity noční stránky vědomí. Jelikož jako duše mající svou denní stránku, má také vědomí svou noční stránku. Tato noční stránka vědomí, jejímž rysem je zmiňovaná nevědomá psychická aktivita, je vyjádřena našim bodem

¹⁶³ JUNG, Carl Gustav. *Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*. 2. vyd. Brno: Tomáš Janeček, 1997. s. 135.

¹⁶⁴ Tamtéž. s. 136-141.

¹⁶⁵ Tamtéž. s. 142.

zájmu a zkoumání - sny. Pro pochopení smyslu snu by ten, co sen vykládá, měl následovat jeho snový obraz. Avšak měli bychom mít na paměti, že pouze jeden sen k výkladu nestačí. Jung jako spolehlivost výkladu snu doporučuje zaměřit se na série snů, které nám umožní napravit chyby, jichž jsme se na začátku dopouštěli. Nebo se například jen ujistíme, že náš postup při výkladu je správný. Avšak podle Junga zaměřit se pouze na jeden sen a z něj vyvozovat definitivní záměry je nesmyslné a tím pádem i při léčení neuróz neúspěšné.

Jak jsme již na začátku předznamenal, nevědomí při výkladu a analýze snu hraje klíčovou roli. Stejně tak jako nikdo nepochybuje o existenci našeho vědomí, Jung klade otázku, proč bychom tedy měli pochybovat o existenci a významu nevědomí?¹⁶⁶ Proto třetím pravidlem v analýze snu je odpovědět si na otázku: „*Jaký vědomý postoj sen kompenzuje?*“¹⁶⁷ Obsah snu musí být brán vážně. Měli bychom jej považovat za určitý vědomý postoj a zároveň jej považovat za spoluvymezující faktor výkladu snu. A jak Jung praví: „*Bez znalosti vědomé situace by skutečný význam snu zůstal v oblasti dohadů.*“¹⁶⁸

4.2.1 Psychologie snu a jeho podstata

Jung definuje sen jako: „*Psychický výtvar, který v protikladu k ostatním obsahům vědomí zdánlivě nepatří svou formou ani hodnotou svého významu do kontinuity jejich rozvoje.*“¹⁶⁹ Sen člověku připadá jako zážitek, který je vnější a náhodný a s vědomou částí duševního života nemá nic společného. Avšak přece jen sen není vědomí tak zcela vzdálený. Můžeme to vysvětlit tvrzením, že i přes jakousi nepochopitelnost a zdánlivou nesmyslnost snu se vědomí dotýká v souvislosti s předešlými zážitky nejčastěji předchozích dnů, které člověk zažil. Tyto zážitky, věci a okolnosti se často ve snech člověka objevují. V tomto případě hovoříme o zpětné spojitosti mezi sny a našim vědomím. Jung ale dodává, že existuje i spojitost snu a vědomí směrem kupředu. Takové hledisko se projevuje změnami nálad, které po probuzení člověk prožívá.

Jistě velká část z nás zná ze své osobní zkušenosti, že je těžké si sen ihned po probuzení zcela či jen částečně vybavit. Je těžké si vzpomenout na jakékoli detaily, ba dokonce na sen okamžitě po probuzení zapomínáme. Reprodukce snu zkrátka bývá kolikrát problematická. Je to zapříčiněno tím, že ve snech schází logická spojitost, která je tak typická pro vědomé prožívání. Sen má však charakter spíše fantastický a proto říkáme, že je beze

¹⁶⁶ JUNG, Carl Gustav. *Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*. 2. vyd. Brno: Tomáš Janeček, 1997. s. 142-147.

¹⁶⁷ Tamtéž. s. 149.

¹⁶⁸ Tamtéž. s. 152.

¹⁶⁹ Tamtéž. s. 161.

smyslu. Jung však s tvrzením, že sen je nesmyslný, nesouhlasí. Jelikož to, že snu nerozumíme, ještě zdaleka neznamená, že nemá žádný smysl. Jsme omezeni pouze tím hlediskem, že snu nedokážeme porozumět a z toho důvodu dojdeme k závěru, že sen je „nesmyslný“.

Jak jsme se dozvěděli z definice snu v úvodu této podkapitoly, Jung jej chápe jako psychický výtvar. Na sen jako psychický výtvar nahlíží ze dvou hledisek. A to jak z hlediska kauzálního, tak z hlediska finálního. Hledisko kauzální je typické u Sigmunda Freuda, které je charakteristické svou jednoznačností. Snový symbol zde má svůj konkrétní význam. Finální hledisko zastává Carl Gustav Jung. Pro finální hledisko snu neexistuje žádný pevný, striktní a konečný význam. Obrazy vyskytující se ve snu mají svůj vlastní, jedinečný význam. To samé platí pro symboliku snů. Z kauzálního hlediska mají symboly své pevné významy, zatímco z hlediska finálního jsou symboly vysvětleny jedinečným způsobem. Abychom mohli sen psychologicky vysvětlit, potřebujeme znát, jaké předchozí zážitky jej ovlivnily. A tím dojdeme zároveň k jeho smyslu, účelu. Jung tedy nevyzdvihuje na tomto místě ani hledisko finální nebo pouze kauzální hledisko. Nýbrž říká, že sloučení obou těchto hledisek nám pomůže získat celistvější náhled na podstatu snu.

Neopomenutelným problémem psychologie snu má být podle Junga jeho třídění, chceme-li také klasifikace. Vychází ze své dlouholeté praxe a ubírá se ke stanovisku, že typické sny opravdu existují. Ale zároveň dodává, že význam typických snů se ztrácí v jejich kauzálním pojetí, kdy daným symbolům náleží pevně určené podstaty. Proto jsou pro Junga daleko důležitější snové motivy, jež se ve snech objevují. Snové motivy porovnává také s motivy mytologickými. Na základě srovnání typických motivů a motivů mytologických sen dostává konkrétní charakteristiku a to takovou, že není vyjádřen logicky, ale v podobenstvích nebo v přirovnáních. Převládající materialismus dnešní doby zapřičiňuje, že významnou roli ve snech má také náboženská kompenzace snu.¹⁷⁰

I přesto, že Jung uznává jak kauzální a finální hledisko snu jako dva doplňující se jevy, přeci jen se více zaměřuje v určitém ohledu na hledisko finální. Klade si důležitou otázku a to takovou, k čemu je sen ? V kauzálním pojetí by otázka zněla spíše, proč je sen ? Z takové otázky jednoduše vyvodíme charakteristiku finality snu a to právě sledování jeho smyslu a účelu, pouze pro připomenutí.

Jung přirovnává sen k nezbednému dítěti klinické psychologie. Sen obsahuje údaje vymykající se rozumu a nedostatek logiky. Je zvláštní, podivný, zjevně „nesmyslný“, často si

¹⁷⁰ JUNG, Carl Gustav. *Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*. 2. vyd. Brno: Tomáš Janeček, 1997. s. 161-178.

protiřečí. Podstatu snu lze vyřešit pouze za spolupráce snícího. Zcela ve výjimečných případech a to velmi ojedinělých, tomu může být jinak. Ve spolupráci lékaře a pacienta musí být lékař velmi obezřetný a chápat, taktičtí vůči kladeným dotazům. Unáhlené výklady či závěry by pacientovi mohly psychicky ublížit a dotknout se ho.

Předpokládejme, že mnohým z nás se aspoň jednou v životě vracel neustále jeden a tentýž sen, avšak například s obměněnými detaily, osobami atd. A tento sen si i po uplynulých letech dokážeme stále vybavit. Něco v nás zanechal. Těžko se vyhneme myšlence, že onen sen musel jistě něco vypovídat, musel mít přeci nějaký smysl. Výklad snu je primárně považován tedy za zážitek.¹⁷¹

Jung sám si nazval svůj vlastní postup při vykládání snu jako tzv. záznam kontextu. Získání souvislostí daného snu je považováno jako příprava. Poté je důležité získané poznatky náležitě interpretovat do souvisle čitelného textu. Lékař by měl při takovém postupu oplývat výčtem následujících vlastností a to například empatií, intuicí, znalostí světa, lidí. Také by měl mít rozsáhlé odborné znalosti doplněné o, jak praví Jung, vnímavost srdce. V další řadě by se měl lékař vyhnout stereotypizaci při výkladu snů. Za správný je považován individuální výklad, ke kterému se dobereme jedině důkladným získáním kontextu.

Léčba neuróz pomocí snů je rozmanitá. Objevuje se zde snaha alespoň minimálně vyrovnat pomyslný prostor mezi vědomím a nevědomím, k čemuž můžeme dojít jak způsobem života nám přirozeným, přemlouváním našeho rozumu, silnou vůlí a konečným rozborem našeho nevědomí. Na tomto místě je funkce kompenzace snu dobrým pomocníkem. Díky kompenzační funkci snu nacházíme nové postoje, cesty, které jsou prospěšné pro správný směr léčby. Pacient se tak obohacuje o nové nápady a rozšiřuje si své vlastní obzory. Při niternějším bádání zjišťujeme, že kompenzace sleduje jakýsi vlastní plán, ke kterému míří. Nejlépe takový plán odhalíme v sériích snů, kde lze zpozorovat vzájemné souvislosti a jistý cíl, ke kterému sen směřuje. Jedná se o nevědomý proces, který Jung nazývá individuálním procesem.

Rozlišujeme mezi „malými“ nebo „velkými“ sny. „Malé“ sny nejsou v podstatě nijak důležité, dá se říci, že nemají žádný význam. Vychází ze zážitků minulých dnů a soustředí se na naše subjektivní prožívání. Jsou to fantastické úlomky v průběhu našeho spánku a jednoduše na ně zapomeneme. „Velké“ sny naopak považujeme za „významné“. Takové, na které si celý život pamatujeme a které se současně od ostatních snů něčím odlišují. Nesou

¹⁷¹ JUNG, Carl Gustav. *Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*. 2. vyd. Brno: Tomáš Janeček, 1997. s. 220-224.

v sobě svou symboliku dotýkající se lidské duchovní historie.¹⁷² Jung dále tuto myšlenku rozšiřuje slovy: „*Nacházíme tu mytologické motivy, případně mytologémy, které jsem označil jako archetypy. Je třeba je chápat jako specifické formy obrazných souvislostí, které se ve shodné podobě vyskytují nejen ve všech dobách a na všech místech, ale také v individuálních snech, fantaziích, vizích a bludných ideách. Jejich častý výskyt v individuálních případech i jejich všudypřítomnost v různých etnikách dokazují, že lidská duše je sice částečně jedinečná, subjektivní nebo osobní – ale také kolektivní a objektivní.*“¹⁷³

V neposlední řadě Jung rozlišuje čtyři fáze snu. První fázi nazývá expozicí. V této fázi se objevuje místo, kde se děj odehrává, osoby, které se ve snu vyskytují a určitá situace, ze které sen vychází. Druhou fázi Jung označuje za zápletku. Zde se výchozí situace stává složitější a zapletenější s náznakem jistého napětí. Ve třetí fázi – kulminaci nebo také peripetii, se odehrává nějaký velký zvrát. Poslední, čtvrtá fáze, se nazývá lysis, řešení nebo také výsledek. V této finální fázi by mělo dojít, jak nám název napovídá, k danému řešení snu, jeho vyústění, výsledku.

Sny bychom však neměli přeceňovat a zároveň s nimi i naše nevědomí. To znamená, nespolehat se slepě na výklad snů, podřizovat jim svá rozhodnutí ba dokonce náš život. Podle Junga může být více či méně spolehlivé vycházet z nevědomí za předpokladu, kdy naše vědomí je natolik vytíženo, že už nemá síly být vytíženo jakkoli více. Právě zde přichází na řadu sny, které mohou doplnit místo, kde jsme my selhali. Nelze nikdy říci, že nevědomí je nadřazeno našemu vědomí. Toto tvrzení by bylo nesmyslné. Kdyby tomu tak bylo, k čemu bychom měli tedy naše vědomí? Proč bychom věděli a uvědomovali si naši vlastní existenci a existenci světa vůbec, kdyby vědomí bylo pouhou hříčkou přírody? Jung v závěru uznává, že tento odvážný názor ba i jakési spekulování o něm, je velmi choulostivé téma a ani on sám si neodvažuje o něm spekulovat více.¹⁷⁴ „*Jde o to, že o všech teoriích pochybujeme, a tak se pozvolna blížíme k pravdě.*“¹⁷⁵

4.2.2 Nejčastější obrazy a motivy ve snech

Podle individuálního přístupu Junga k vykládání snů by nám mělo být jasné, že vytvoření pevného seznamu obrazů a motivů objevujících se ve snech je v podstatě nemožné. Jeden a ten samý obraz může pro každého člověka vyjadřovat zcela něco jiného a to na

¹⁷² JUNG, Carl Gustav. *Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*. 2. vyd. Brno: Tomáš Janeček, 1997. s. 225-231.

¹⁷³ Tamtéž. s. 231-232.

¹⁷⁴ Tamtéž. s. 236-239.

¹⁷⁵ Tamtéž. s. 239.

základě celého jeho snového kontextu. Pro ilustraci si zde uvedeme několik motivů, obrazů, které se ve snech objevují nejčastěji. Budeme vycházet z poznatků Jungova stoupence analytické psychologie Jamese A. Halla, který vycházel, co se týká výkladu snů, jak ze své tak Jungovy praxe.

Prvním typickým motivem objevujících se ve snech je incest. Motiv incestu nemusíme ihned chápat nutně záporně. Může se jednat jak o incest sourozenecký tak rodičovský. Autor uvádí příklad Caesara, jež se mu zdál sen o incestu se svou matkou. Avšak to si samotný Caesar vyložil tím způsobem, že matka v tomto snu znamenala Řím, a že jej Řím uvítá v dobrém. Což byl v tomto případě správný výklad.

Dalším častým motivem ve snu je smutek. Lidem se ve snech objevují osoby, které již nejsou na tomto světě a o které, z důvodu jejich smrti, přišli. Pokud není takové truchlení patologické, trvá zhruba 6-8 měsíců. Poté se osoby, které již zemřeli a ve snech se objevují jako živé a my s nimi normálně komunikujeme, vymizí. To není však žádným pravidlem a to například, kdy se dotyčná osoba se ztrátou svého blízkého nedokáže vyrovnat.

Domy patří mezi další obrazy, které se nám ve snech zobrazují. Podle autora vycházejícího z Jungovy psychologie obrazy domů představují psýché. Přičemž každá místnost v domě má svůj vlastní význam. Například kuchyně, ve které se vaří a je v ní spousta potravin, ingrediencí, může symbolizovat proměnu, alchymickou laboratoř.

Automobily a zároveň ostatní dopravní prostředky ve snech souvisí s našim *já* pohybujícím se životem. V takto laděných snech je dobré soustředit se na to, zdali člověk chodí pěšky nebo jede automobilem či jiným dopravním prostředkem. Je rozdíl, když dotyčný sedí a řídí svůj automobil nebo jede kupříkladu v autobuse, jež reprezentuje kolektivní povahu. Dále bychom naši pozornost měli upínat k prostředí, kterým projíždíme. Jestli jedeme klikatými cestami či po rovině a podobně. Takové detaily bývají při vykládání a významu snu důležité, ale v mnoha případech si na ně pacient nevzpomíná. Dokonce dochází k tomu, že si detaily domýšlí, protože se domnívá, jak by sen údajně měl dopadnout nebo probíhat. Takové chování pacienta je ovšem bezpředmětné pro výklad snu, jelikož není založeno na přesných vzpomínkách, ale na domněnkách, které správnému výkladu pouze uškodí.¹⁷⁶

¹⁷⁶ HALL, James A. *Jungianský výklad snů: příručka k teorii a praxi*. Přeložil Petr BOB. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2005. s. 81-86.

„*Obrazy užívání alkoholu a drog se objevují ve snech zvláště tehdy, pokud s nimi má snící osoba problém v bdělém stavu.*“¹⁷⁷ Objevují se četné případy, kdy je pacient v reálném životě stále závislý na návykových látkách, ale jeho nevědomí mu prostřednictvím snů dává najevo, že by s tím měl přestat, nebo zobrazuje pacientovo provinění, stud a podobně.

Motivy smrti, ať už úmrtí vlastního nebo například vraždy jiné osoby či osoby vlastní zpravidla nesouvisí se smrtí osoby v reálném životě. Na takové snové obrazy je dobré nahlížet velmi důkladně a opět, s ohledem na celý kontext snu respektive série snů. Autor zdůrazňuje archetypický význam smrti jako proces proměny.

Snové obrazy hadů také souvisí s jejich archetypálním pojetím. Ve snech přichází v různých formách. Jejich částečný význam může být spojován například s mužským údem. Jung obraz hada spojuje také s autonomním nervovým systémem. To, jaký má tento obraz význam, vychází z velké části i z asociací samotného pacienta. A to z důvodu, aby nedocházelo k omylům, záměnám a chybným interpretacím. Je důležité se ohlížet i na vlastní život léčeného.¹⁷⁸

Jako poslední v této podkapitole zmíníme pojem mandaly, kterou Jung řadí do specificky symbolické kategorie. Význam slova mandala je v sanskrtu obecně definován jako kruh. Jedná se o pojem pocházející z Indie a blíže označuje tzv. kultovní kruhové kresby.¹⁷⁹ V psychologii a v náboženských rituálech se mandala objevuje v podobě kruhových obrazů. Takové kruhové obrazy mohou být ztvárněny kresbou, malováním a nebo také plastickým či tanečním ztvárněním.¹⁸⁰ Co se týká námi probírané oblasti snů: „*Jako psychologické fenomény se spontánně vyskytují ve snech, v jistých konfliktních stavech a u schizofrenie.*“¹⁸¹ Mandala se často zobrazuje v rámci disociačních nebo desorientačních psychických stavů jak u dětí tak i dospělých. Výskyt mandaly u dětí Jung dává do souvislosti například rozvodu rodičů, kdy dvanáctileté dítě je velmi senzibilní. U dospělých se mandaly objevují v neurotických stavech a také u schizofrenních pacientů.

Chaotický svět schizofrenika se zobrazuje v mandale v jakémsi řádu, který vychází ze středu a snaží se pomocí mandaly tento chaos směrem ven vyrovnat. Podle Junga se jedná o sebeléčebný proces přírody pramenící z jednoduchého instinktu člověka. Mandala má svůj archetypický původ. Nejtypičtějším archetypickým motivem mandaly je její kruhová

¹⁷⁷ HALL, James A. *Jungianský výklad snů: příručka k teorii a praxi*. Přeložil Petr BOB. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2005. s. 86.

¹⁷⁸ Tamtéž. s. 86-89.

¹⁷⁹ JUNG, Carl Gustav. *Mandaly: obrazy z nevědomí*. Vyd. 1. Brno: Tomáš Janeček, 1998. s. 71.

¹⁸⁰ Tamtéž. s. 107.

¹⁸¹ Tamtéž. s. 107.

kvadratura nebo také kvaternita to znamená čtvernost. Takové motivy tvoří základ plynoucí ze snů, fantazií. Kvadratura nebo také čtvernost mandaly znamená archetyp celosti.

Existují jak mandaly individuální tak mandaly kultovní. Individuální mandaly jsou jedinečné a vsutku různorodé a jejich motivy v podstatě neomezené co se množství týká. V obecné rovině je pro ně typický právě kruh a kvaternita. Naopak mandaly kultovní sice mají svůj neobvyklý styl, ale co se týká jejich motivů, počet je omezený.

Při zhotovování mandal Jung ze zkušenosti podotýká, že jejich význam je výrazně terapeutický. Proto spontánní zhotovování mandal vykazuje léčivé účinky. Pokud se však snažíme mandaly obkreslovat a mechanicky zobrazovat, léčivé účinky v tomto případě nelze očekávat.¹⁸²

4.3 Aspekty filozofie

Carl Gustav Jung měl mimo své působení v psychiatrické, psychologické a psychoterapeutické oblasti taktéž velmi dobré vědomostní základy z oblasti filozofie. Jak víme, byl zastáncem empirismu, přičemž požadoval jak v jeho odborné praxi tak ve výzkumech filozofickou kritiku. K myšlenkám filozofické kritiky se stavěl velmi otevřeně. Ztotožňoval se s názorem, že by se filozofická kritika měla opírat o maximální znalost faktů, pak k ní bude také Jung bezpodmínečně nakloněn.

Carl Gustav Jung byl na jedné straně uznávaným vědcem 20. století a na straně druhé se potýkal s nařknutími vůči jeho nevědecké práci či šarlatánství. Byl významnou osobností, která oplývala obrovským talentem v různých oblastech jako například učitelství, lékařství, badatelství atd. Nepochybujeme, že tato odvětví byla spojována i s vědou. Při působení v takových oblastech (např. terapeutická činnost) vždy používal odlišné metody odpovídající jejich zaměření.¹⁸³

Z vědeckého hlediska Jung vycházel ze značného množství filozofů. Pro ilustraci jsem vybrala několik z nich, abychom minimálně z laického či obecného hlediska pochopili filozofické aspekty objevující se v Jungově díle.

Prvním z těchto vybraných filozofů, na kterého Jung navazoval a dále se pokoušel rozvíjet jeho myšlenky, byl Immanuel Kant. Jung na něj navazoval v myšlenkách o nevědomí. Kant dával Jungovu nevědomí své vlastní označení a to „pole temných představ“. Jung sice s Kantem bezpodmínečně nesouhlasil se všemi názory, respektive nedocházelo k jednoznačné shodě těchto dvou osobností. I přesto se Jung zabýval teorií nevědomí v návaznosti na Kanta,

¹⁸² JUNG, Carl Gustav. *Mandaly: obrazy z nevědomí*. Vyd. 1. Brno: Tomáš Janeček, 1998. s. 107-110.

¹⁸³ RAFAILOV, Boris. *C.G. Jung v zrcadle filozofie*. 1. vyd. Brno: Emitos, 2010. s. 9-11.

kdy podle Junga Kantovo zúžené pojetí dále rozšiřoval o nové poznatky. A to například o pojem kolektivního nevědomí mající svou vlastní autonomitu. Immanuel Kant nejvíce inspiroval Junga v jeho teorii o archetypech, kdy lze srovnat podobné pojmy Kantových kategorií a Jungových archetypů.¹⁸⁴

Mezi další filozofy, jimiž byl Jung ovlivněn, můžeme zařadit Plótína. Jung byl velkým znalcem jeho díla. Vyjadřoval se k pojmům jako je duch a duše, které však nesmíme chápat jako synonyma. Podle autora knihy, z níž v této podkapitole vycházíme, Jung zpřístupnil Plótínovy myšlenky do srozumitelného jazyka veřejnosti.¹⁸⁵

Poslednímu, pro nás ilustračnímu příkladu filozofických aspektů Jungova díla, poslouží antický filozof Platón. Zde nacházíme souvislosti v oblasti Platónových idejí a Jungových archetypů. Jung archetypům dával přívlastek psychoidní, tedy duši podobný, což velmi úzce koresponduje s pojetím Platónových idejí, které nejdou hmotně uchopit.¹⁸⁶

Zde bylo stručně nastíněno filozofické pojetí Jungova díla, které by v analytické psychologii nemělo být opomíjeno.

¹⁸⁴ RAFAILOV, Boris. *C.G. Jung v zrcadle filosofie*. 1. vyd. Brno: Emitos, 2010. s. 42-43. a s. 83.

¹⁸⁵ Tamtéž. s. 60.

¹⁸⁶ Tamtéž. s. 80.

5 Jungovo chápání člověka a lidské duše

5.1 Pojetí duše

Dříve, v dobách nám nyní již vzdáleným, přetrvával názor, že duše představuje podstatu života. Že právě duše vdechuje život tělu. Byla vnímána jako síla, která při narození vstoupí do fyzické podstaty člověka a na konci života, kdy člověk umírá, jeho tělo opouští. Z důvodu její hmotné neuchopitelnosti a její časové neomezenosti, kdy existuje jak před i po člověku, se stává v podstatě nesmrtelnou. Takový byl náhled na duši ve starých dobách, v dobách starověkých.

Označení slova duše se pojí s řeckým slovem „aiolos“, v překladu pestrý, měňavý. Psyche, slovo taktéž řeckého původu, znamená motýl. Další pojem v souvislosti s duší, je slovo latinského původu a to animus. V překladu znamená duch a naopak anima, která nese význam duše. Pojmy animus a anima odpovídají rovněž řeckému významu slova anemos, tedy znamenající vítr. Proč výčet těchto pojmů a jejich prapůvodních významů? Jelikož jak vidíme, obecně význam duše v různých jazycích znamená z bližšího hlediska jedno a totéž.¹⁸⁷ A to představu „*hybného vzduchu, chladného dechu ducha*.“¹⁸⁸

Pokud se jedná o Jungův pojem duše, v první řadě si musíme vymežit určité pojmy, které můžeme s tímto pojmem duše mylně zaměnit nebo jej dokonce považovat za synonyma. Jedná se o rozdílné významy pojmů duše, psýché a duch.

Pojetí psýché a duše může na první dojem působit velmi podobně ne-li shodně. Avšak není tomu úplně tak. Rozdílem mezi těmito dvěma pojmy je, že pojem psýché je v obecném slova smyslu duši nadřazen. Mylné synonymní označení těchto pojmů lze odvodit z toho, že z řeckého překladu psýché znamená opravdu duše. Z takového pojetí rovněž vycházel Jung. Psýché chápal ve významu duše, tedy zevnitř přicházející zkušenosti.¹⁸⁹ Do psýché Jung řadil jak nevědomé tak vědomé psychologické procesy. Její projevy jsou výsledkem například psychologického typu člověka, věku pohlaví a podobně.¹⁹⁰ Aby pomyslná nadřazenost psýché byla co nejlíže pochopena, lze si to uvést na příkladu, kdy Jung tvrdí, že: „*Velkým nebezpečím duše – je například ztráta duše. Je to ten případ, kdy se část duše stane opět nevědomou*.“¹⁹¹ To znamená, že duši ztratit člověk může, ale psýché, která zároveň duši

¹⁸⁷ JUNG, Carl Gustav. *Duše moderního člověka*. Autor úvodu Ludvík BĚŤÁK, přeložil Karel PLOCEK. Brno: Atlantis, 1994. s. 16-17.

¹⁸⁸ Tamtéž. s. 17.

¹⁸⁹ RAFAILOV, Boris. *C.G. Jung v zrcadle filosofie*. 1. vyd. Brno: Emitos, 2010. s. 54.

¹⁹⁰ JUNG, Carl Gustav. *Slovník základních pojmů psychologie C.G.Junga*. Editor Daryl SHARP, přeložil Věra STAVOVÁ. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2005. s.130.

¹⁹¹ JUNG, Carl Gustav. *Obraz člověka a obraz Boha*. Přeložil Josef KUŘE, přeložil Karel PLOCEK. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2001. s. 28.

obsahuje, ztratit nemůže. Je duši tedy pomyslně nadřazená.¹⁹² Další rozdíl a zároveň definice těchto dvou pojmů pochopíme z následujícího tvrzení: „*Během svých zkoumání struktury nevědomí jsem musel konceptuálně odlišit duši a psýché. Pod pojmem psýché rozumím souhrn všech psychických procesů, vědomých i nevědomých. Na druhé straně jako duši chápu jasně ohraničený funkční komplex, který můžeme výstižněji nazvat „osobností“.*“¹⁹³ Často dochází k záměně těchto pojmů a dá se říci, že i jejich odlišnost můžeme chápat pouze z podrobnějšího bádání. I sám Jung označení slova duše používal spíše do textů zaměřených spíše populárně, naopak označení psýché používal v textech vyšší odbornosti.¹⁹⁴

Třetí pojem, který se může snadno laicky zaměnit s pojmem duše, je označení slova duch. Slovo duch je německého původu. Podle Junga je duch opozicí hmoty, materiálna: „*Myslíme tím nemateriální substanci nebo existenci, která je na nejvyšším a nejuniverzálnějším stupni nazývána „Bůh“.*“¹⁹⁵ Takové pojetí ducha chápeme ve smyslu určité substance, která je nemateriální, nesoucí v sobě psychické jevy. Oproti takovému pojetí rozlišuje Jung druhý význam ducha ve vztahu k přírodě, kdy pojem duch ztrácí svůj nadpřirozený smysl a vztah k duši a životu. I přes toto tvrzení však nelze přírodu nazývat mrtvou či bezduchou. Jung to vysvětluje pouze tím, že duch ve vztahu k přírodě je jí až do té míry nadřazen a přesahuje ji, že to lze chápat jako jakési personifikační chování smrti.

Z obecného a nejvýše rozšířeného hlediska pro rozlišení pojmů duch a duše lze chápat ducha principiálně výše, zatímco činnost duše je považována za princip nižší. V jiném pojetí se o duchu hovoří ve smyslu jeho typických vlastností, funkcí nebo schopností jako je například intelekt, vůle, fantazie a schopností ducha uvažovat v opozici oproti „mysli duše“.¹⁹⁶

5.1.1 Podstata lidské duše

Jung od sebe vzájemně odlišuje psychologické a teologické pojetí duše. Zároveň zdůrazňuje v souvislosti s duší tři důležité pojmy a to: anima, animus a persona. Pojetí animy jsme si již podrobně vysvětlili (*viz. podkapitola 3.2.1 Archetypální pojem animy*). Ovšem

¹⁹² RAFAILOV, Boris. *C.G. Jung v zrcadle filosofie*. 1. vyd. Brno: Emitos, 2010. s. 54.

¹⁹³ Tamtéž. s. 55.

¹⁹⁴ Tamtéž. s. 55.

¹⁹⁵ JUNG, Carl Gustav, PLOCEK, Karel, ed. a BARZ, Helmut, ed. *Archetypy a nevědomí*. Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. s. 266.

¹⁹⁶ Tamtéž. s. 266-270.

mělo by nám být jasné, že jak označení anima, taktéž označení animus, spolu velmi úzce souvisí.¹⁹⁷

Pro porovnání a jasné pochopení, případně odlišení těchto pojmů, platí následující. V archetypálním pojmu animy či archetypálním pojmu animuse, jsou jakési nevědomé předpoklady, které tíhnou k opačnému, chceme-li pohlaví. V animě se v různých intenzitách objevuje její nevědomé zmužštění. Naopak u animuse, jakožto mužského archetypu, se objevuje jeho ženská nevědomost. Carl Gustav Jung takové převažující procesy u animy a animuse, označuje jako ženskou nebo mužskou rozumovost.¹⁹⁸

Dále Jungův pojem související s nahlížením na duši – persona, je označení pro vztahový systém, který probíhá mezi společností a individuálním vědomím člověka. Původní význam tohoto slova znamenal herecká maska. Diváci, kteří herce sledovali poznali, jakou roli herec hraje. Z obecného hlediska je to tedy maska, přes kterou člověk působí na ostatní, zanechává v nich ze sebe určitý dojem, ale i přesto jeho skutečnou povahu ostatní nepoznají. Jedinec je chráněn jakýmsi ochranným štítem. Persona se projevuje v sociálních vztazích, v komunikaci mezi lidmi a také je to určitý odraz toho, co si o sobě my sami myslíme a jak na okolí z vlastního hlediska působíme. Negativním faktorem samotné persony je podle Junga naprostá identifikace s ní. V tomto důsledku můžeme ztratit sami sebe, jelikož jsme se ztotožnili s někým, kým v podstatě ani nejsme. Jen jsme si vsugerovali, že tomu tak je. Naprosté ztotožnění s personou je původcem různých neuróz.¹⁹⁹

Posuneme-li se dále, respektive k úvodní myšlence na začátku této podkapitoly, dostáváme se k rozlišení psychologické a teologické podstaty duše. Jung odděluje nahlížení na duši z obecně náboženského hlediska vůči hledisku psychologickému. Uvedme si příklad jeho argumentace. Když dáme božským bytostem psychologické vlastnosti, v podstatě je tím ponížíme, znehodnotíme jejich božský charakter. Jung byl častokrát nařčen z toho, že duši dává právě božský charakter. On sám však říká, že ono „zbožštění“ duši dal právě Bůh. I přesto raději nahlížel na duši z hlediska teologie a psychologie zvlášť. V náboženství se objevuje myšlenka nesmrtelné duše, avšak i přesto lidská duše je pro náboženství něco „nižšího“ bez toho, aniž by nebyla podřizována milosti boží. Jung nechce ztotožňovat psychologickou funkci duše s funkcí teologickou, ale přece jen nepopírá určitý vztah duše a

¹⁹⁷ JUNG, Carl Gustav. *Slovník základních pojmů psychologie C.G.Junga*. Editor Daryl SHARP, přeložil Věra STAVOVÁ. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2005. s.43.

¹⁹⁸ JUNG, Carl Gustav a Helmut BARZ. *Člověk a kultura*. Přeložil Petr PATOČKA, přeložil Karel PLOCEK, přeložil Martin ŽEMLA. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2012. s. 42-43.

¹⁹⁹ JUNG, Carl Gustav. *Slovník základních pojmů psychologie C.G.Junga*. Editor Daryl SHARP, přeložil Věra STAVOVÁ. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2005. s. 111-112.

Božské bytosti.²⁰⁰ Také tvrdí, že: „Až příliš mnoho lidí není schopno vytvořit vztah mezi svatými postavami a svou vlastní duší, to jest nedokážou vidět, že v jejich vlastním nevědomí dřímají odpovídající obrazy a v jaké míře tam jsou.“²⁰¹

Psychologické pojetí duše vychází z její archetypální podstaty. Kdy je duše prostorově neuchopitelná, nehmotná, složitá vůbec na samotné pochopení a její uchopení. Taková duše obsahuje nespočet archetypů, praobrazů, které jsou jejími obsahy. I přesto, že takové obrazy nedokážeme nijak racionálně uchopit ba si je jen vědomě uvědomit, mají svou podstatnou sílu na jedince. Okolní svět vnímáme jednak díky existenci našeho těla, z fyziologického hlediska a také z hlediska duševního vnímání.

Z pohledu teologie na jednom místě stojí Bůh a na místě druhém duše. Avšak i přesto podle Junga nelze striktně říci, že Bůh a duše spolu nijak nesouvisí. Bůh je sice pojímán jako všudypřítomné zjevení, ale v duši člověka se nezjevuje. Tento názor je dle Junga předpojatý a víceméně i omezený. Jelikož nelze říci, že Bůh se v duši nezjevuje. I když sám Jung nechce hovořit o jakémsi až „sourozeneckém“ vztahu mezi Bohem a duší, nachází kompromis v rámci vzájemných souvislostí.²⁰² Tím kompromisem je „*archetyp obrazu Boha*.“²⁰³

Další velmi zajímavou myšlenkou Junga v náhledu na lidskou duši je jeho tvrzení, že každý člověk má dvě duše. Je dokonce rozhořčen, že spousta lidí, ba ne většina, to nedokáže pochopit a s takovým názorem se ztotožnit. Lidé si myslí, že veškeré jejich činy a počínání v celém jejich životě, jsou zapříčiněny a ovlivněny dosaženým vzděláním a prostředím, ve kterém žijí a kde se vyskytují. To je podle Junga chyba. Naráží na lidskou neznalost jejich předků a víru v ně. Uvádí příklad života padesátiletého člověka. Na jedné straně je to člověk, který žije na zemi pouhých padesát let. Ale na straně druhé se jedná o nesmírně „starého“ člověka, jehož duše zde je po několik staletí, možná miliony let. Tedy takovýto člověk má dvě duše. Jednu odpovídající jeho současnému životu a druhou, ve které jsou obsaženy všechny předešlé životy.

Jung rozlišuje tedy osobní a neosobní duši jedince. Osobní duše je ovlivněna právě prostředím člověka, kde žije a také zmiňovaným vzděláním. Jung se nestaví do opozice vůči formování člověka prostřednictvím jeho blízkého okolí a dosaženého vzdělání. Ale zároveň podle něj v člověku žije druhá duše, kterou nazývá duší neosobní. Ta, která obsahuje zkušenosti z minulých životů. O své teorii zcela nepochybuje. Ze své praxe a zkušenosti

²⁰⁰ JUNG, Carl Gustav. *Člověk a duše*. Přeložil Ludvík BĚŤÁK, přeložil Jana VAŠKOVÁ, přeložil Alena BERNÁŠKOVÁ, přeložil Karel PLOCEK. Praha: Academia, 1995. s. 28-31.

²⁰¹ Tamtéž. s. 30.

²⁰² JUNG, Carl Gustav a JAFFÉ, Aniela, ed. *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga; zapsala a k vydání připravila Aniela Jaffé*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1998. s. 377.

²⁰³ Tamtéž. s. 377.

poukazuje na mnoho pacientů, kteří ve svých obrazech nebo snech popisovali skutečnosti, které zde byly daleko před nimi a kterých oni byli neznalí. I přesto takové výjevy kreslili nebo o nich spontánně mluvily ze svých snů. Tyto procesy pochází jediné z neosobní duše.²⁰⁴ A jak sám Jung završil svou přednášku o tomto tématu: „*Nikdo z nás neví, co víme.*“²⁰⁵

5.2 „Osobnost“ člověka

Jung duši chápe jako „*jasně ohraničený funkční komplex, který můžeme výstižněji nazvat „osobností“.*“²⁰⁶ Z tohoto důvodu je očekávající, že se na jeho chápání osobnosti člověka podíváme blíže.

Tužba po výchově k osobnosti člověka je pomyslným aktuálním problémem a odrazem dnešní doby více jako dob dřívějších. Velké činy nenáležely lidem patřícím ke světové mase, stádu, nýbrž právě zmiňovaným „osobnostem“.

Abychom pochopili, jak Jung nahlížel na problematiku osobnosti, musíme se nejprve podívat na samý začátek života a to do období dětství. V takovém období se dítě formuje, je ovlivňováno vlivy rodiny, školou, vrstevníky a v neposlední řadě také stylem výuky pedagogů, respektive metodami, které používají. Jung zde poukazuje na ony pedagogické metody. Zdůrazňuje jejich omezenost, kdy se neustále a pořád dokola lidé soustředí na memorizování daného učiva podle stále stejně zajetého vzorce. Tak, jak byl vychován v dětství samotný pedagog, tak podle stejného vzorce vychovává i své žáky. Jak tyto úvahy souvisí s tématem osobnosti ?

Jak víme, dítě se formuje okolím, ve kterém vyrůstá, kde se pohybuje a je ovlivňováno lidmi, se kterými přichází do styku. A co je cílem těch, kteří děti vychovávají ? Udělat z nich právě ony osobnosti, které se co nejvíce blíží těm velkým osobnostem, které ovlivňují dějiny. Takový úkol patří zejména odborníkům, tedy z našeho hlediska pedagogům. Ale co nám zaručí, že pedagog nebo chceme-li také vychovatel, je osobností a vychová ony osobnosti i z dětí ? Jelikož k osobnosti může vychovat jediné osobnost. Dále se Jung také ptá, jestli onen pedagog není stále dítětem ? Zaručuje mu dosažení dospělosti jeho dokončené vzdělání ? Ano, dnešní svět si vytyčuje pomyslné mezníky. A ano, je lepší když vychovává děti odborník k tomu určený, který má aspoň jisté základy z oblasti psychologie dítěte.²⁰⁷

²⁰⁴ JUNG, Carl Gustav et al. *Rozhovory s C.G. Jungem*. Vydání první. Praha: Portál, 2015. s. 24-25.

²⁰⁵ Tamtéž. s. 25.

²⁰⁶ RAFAILOV, Boris. *C.G. Jung v zrcadle filosofie*. 1. vyd. Brno: Emitos, 2010. s. 55.

²⁰⁷ JUNG, Carl Gustav. *Duše moderního člověka*. Autor úvodu Ludvík BĚŤÁK, přeložil Karel PLOCEK. Brno: Atlantis, 1994. s. 54-55.

Nejobecněji je podle Junga osobnost člověka chápáno jako „určitá duševní celost schopná odporu a nadaná silou.“²⁰⁸ Takto chápe „osobnost“ většina z nás a to především dospělých. Dnešní svět chce neustále vychovávat samotné dítě. Ale zde narážíme na určitý problém. Podle Junga bychom měli hovořit o výchově tzv. „dospělého dítěte“, jelikož v každém z nás je podle něj dítě věčnosti, které se neustále rozvíjí a chce dosáhnout své celosti jako určitá část lidské osobnosti. Bohužel pro nás, této celosti je velká většina na hony vzdálena. Je totiž těžké, když se například ve výchově rodičů stala určitá chyba a právě rodiče podle jejich chyb vychovávají dál a dál i své děti. I když si uvědomují, jaká ta chyba byla, i přesto se nešťastně stále oněch chyb dopouští na svých dětech. Buď je to určitá kompenzace, kdy například rodič vyrůstal ve velmi přísném prostředí, tak se naopak dopouští takových krajností, kdy svému dítěti dovolí téměř vše.

Měli bychom si uvědomit, že i v nás dřímá stále jakési „dítě“ a že i my bychom potřebovali stále určitým způsobem vychovávat. Vychovávat děti pouze a jenom k „osobnostem“ je velmi náročný, někdy i nemožný úkol. Jelikož i přesto, že v každém z nás klíčí jakási osobnost, není možné k ní dojít během určitého období, kdy si my řekneme, že to tak bude. Tím máme na mysli konkrétně dětství. Stát se osobností je celoživotní proces, kterého mnoho z nás třeba ani nedosáhne.

Jung zmiňuje tři důležité aspekty, které jsou pro rozvoj osobnosti důležité. Je to určitost, celost a zrání.²⁰⁹ A také, že „*k osobnosti nemůže vychovat nikdo, kdo ji sám nemá.*“²¹⁰ Výchovu k osobnosti považuje za nejobtížnější úkol moderního duchovního světa.

K tomu, abychom se mohli rozvíjet k osobnosti, jsou nám dány určité vlohy. A zde záleží už pouze na nás, zdali takové vlohy budeme rozvíjet. Stane se tak tedy tím, co v životě budeme dělat. Osobnost se rozvíjí po celý náš život. A jelikož se rozvíjí neustále, Jung poukazuje na další tři zásadní aspekty jejího vývoje a dosažení celistvé osobnosti. Jedná se o nutnost, vědomé rozhodnutí a víru ve vlastní cestu. Člověk by měl naslouchat určité přírodní nutnosti, jakési vnitřní nebo vnější motivaci, aby se mohl rozvíjet. Taková nutnost a motivace jde ruku v ruce s vědomě mravních rozhodnutím a víry člověka jít po své vlastní cestě. Cestě individua.

Osobnosti, které považujeme za „veliké“, šly také po své vlastní cestě, nezapadly do takzvané konvenčnosti většiny lidí. Naopak, takové osobnosti se od předem dané konvence osvobodily. K osvobození se od konvence dojde jedině tím způsobem, když se budeme řídit

²⁰⁸ JUNG, Carl Gustav. *Duše moderního člověka*. Autor úvodu Ludvík BĚŤÁK, přeložil Karel PLOCEK. Brno: Atlantis, 1994. s. 56.

²⁰⁹ Tamtéž. s. 56-57.

²¹⁰ Tamtéž. s. 57.

hlasem pocházejícím z našeho nitra. Když v sobě budeme mít určité povolání. Ne však povolání ve smyslu práce.²¹¹ Povolání jakožto „*být povolán nějakým hlasem.*“²¹² Orientovat se na naše nitro. Zde se Jung obrací na Sokratův daimonión a také na Goetheho Fausta, který naslouchal svému Mefistovi.

Osobnost se ztrácí v masovém pojetí dnešní společnosti. Pokud osobnost následuje cesty, ke kterým tíhne většina společnosti, nemůže být člověk nikdy osobností ve smyslu, jak na ni nahlížel Jung. Naopak zdůrazňoval její svobodu. Rutina, konvenčnost, stereotyp, to jsou přesně slova, která jsou natolik vzdálená pravé osobnosti. Její osvobozující charakter jí umožňuje žít kreativní život a osobností člověka dělá právě jeho individualita. Abychom se nepochopili špatně, Jung nedělá rozdíly mezi člověkem, co osobností není a „obyčejným“ člověkem. I když slovo „obyčejný“ zde používá. Zdůrazňuje, že všichni jsme si rovni. Ale osobností je na světě velmi málo.

Lidská duše se vyznačuje potřebou své ideální osobnosti. Jung jednoznačně nedefinuje osobnost člověka. Avšak dává jí určité aspekty, díky kterým se člověk může „osobností“ stát. Pojem osobnost je těžko definovatelný a náhled na něj má každý svůj vlastní. Jungovo pojetí osobnosti se velmi blíží k filozofickému pojetí čínské tao, tedy jakési cesty k cíli, k úplnosti, dokončení, začátku a zároveň konce, poslání. Jung skutečně vnímá osobnost jako čínskou tao. Vírou ve vlastní cestu a díky našemu vědomému rozhodnutí, skrze vnitřní poslání řídící se našeptávajícím hlasem vycházejícího z nitra, dojdeme až k úplné celistvosti osobnosti člověka.²¹³

5.3 Obecné typy osobnosti

Jung rozlišuje dva obecné typy osobnosti, které jsou si zároveň vzájemnými protiklady z hlediska jejich zaměření na určitý objekt. Jedná se o obecný typ extroverta a introverta, které lze považovat za „*základní mechanismy psýché.*“²¹⁴

Každý z nás se pohybuje mezi různými lidmi a dělá si na ně svůj vlastní obrázek, svůj vlastní názor. Je zcela zřejmé, že žádný člověk není stejný a každý z nás je individuální bytost. Ať už se jedná například o prodavačku či lékaře, každý jedinec je typický svým chováním, svým charakterem. Známe jedince, kteří jsou plaší a spíše se straní společnosti.

²¹¹ JUNG, Carl Gustav. *Duše moderního člověka*. Autor úvodu Ludvík BĚŤÁK, přeložil Karel PLOCEK. Brno: Atlantis, 1994. s. 61.

²¹² Tamtéž. s. 61.

²¹³ Tamtéž. s. 62-71.

²¹⁴ JUNG, Carl Gustav a BARZ, Helmut, ed. *Hrdina a archetyp matky: (symboly a proměny II)*. Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2009. s. 18.

Oproti nim zde však máme takové, kteří naopak vyhledávají kontakt s lidmi a cítí se v jejich obklopení příjemně.

Rozdílnost mezi extrovertem a introvertem je z obecného hlediska zřejmá. A jak Jung dodává, to, že je daný jedinec extrovertem či introvertem nezáleží ani na povolání, ani na vzdělání, ani na pohlaví či věku. Zaměření člověka vychází nejspíš tedy z nějakého nevědomého instinktivního základu. Specifikem extrovertního člověka je jeho iniciativa vydávat se všemu „všanc“, přijímat výzvy a obklopovat se jimi. Naopak člověk introvertní se uzavírá sám do sebe, nerad zbytečně vydává svou energii do objektů, ostatních lidí, ale vytváří si bytelnou osobní pozici a takzvaně pevnou půdu pod nohama. Jeden si jde cestou pomocí nebo také vedle ostatních lidí a druhý jde naopak na své cestě sám.

Podle Junga lze poznat již v prvních letech života dítěte, zdali se jedná o typ osobnosti prvního nebo druhého typu. Uvádí příklad, kdy se narodí dvě děti stejné matce, které žijí v totožném rodinném prostředí a podmínkách. I přesto, že na ně působí stejné vlivy a okolnosti, může dojít k tomu, že z jednoho dítěte se vyvine extrovert a z druhého introvert. A to nás dovádí k myšlence, že zaměřenost typologie osobnosti je dána již od dětství určitými dispozicemi, které za normálních podmínek má každý z nás.²¹⁵

5.3.1 Extrovert

Vždy při následující charakteristice, ať už se bude jednat o extrovertní či introvertní typ, budeme nahlížet nejdříve z psychologického hlediska vědomí a poté z pohledu nevědomí na dané náležitosti jednotlivých typů.

Z vlastních a nám blízkých zkušeností víme, že vnější svět nás určitým způsobem více či méně ovlivňuje. Ovlivní nás například slunečné počasí, které některé láká ven k vodě a druhé naopak koupání a opalování nezajímá a raději zůstávají doma v chladu. Tak je to se vším. Různé události přicházející z vnějšího okolí každého ovlivňují jiným způsobem. Pro člověka extrovertního ladění je nejtypičtější jeho objektivní zaměření, zaměření se na objekt. Čili zaměření se na to, co od něj vnější okolí, potažmo společnost, očekává. Kdy jeho počínání není ovlivněno jeho subjektivními názory, ale názory objektivními danými vnějším okolím.

Jsou-li mysl, city a vnímání člověka nastaveny podle objektivního světa, ve kterém on žije, jedná se pouze a jen o člověka zvaného extrovert. Zájmy, pozornost a jednání takového jedince vychází z jeho bezprostředního okolí, kterému současně extrovert i podléhá. Je

²¹⁵ JUNG, Carl Gustav. *Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*. 2. vyd. Brno: Tomáš Janeček, 1997. s. 261-263.

ovlivněn věcmi a osobami, které ho obklopují. Je ovlivněn jeho blízkým okolím, ve kterém se vyskytuje. To, jak je extrovertní typ orientován, záleží na obecné morálce společnosti. Jak totiž víme, jelikož se upíná v té největší míře na objekt, logicky platí, že se podle názorů obecné veřejnosti řídí. To však neznamená, že se jim bezpodmínečně podřizuje ba dokonce přizpůsobuje. Zkrátka a jednoduše, extrovert do takového objektivního světa vplul, ale nepřizpůsobil se. On pouze reaguje na vnější očekávání a možnosti, podle kterých také koná a jimiž je ovlivněn.

Jedinec obecného extrovertního typu nedbá na svou subjektivní stránku těla. A to je velký problém jak pro jeho tělo, tak pro jeho duši. Kvůli takovým nedostatkům, že si nevšímá, nebo jen málo všímá, své subjektivní stránky, dochází k vnitřní nerovnováze. A to se začíná odrážet i na jeho fyzické kondici. Nebezpečím je, když zcela vypouští důležitost subjektivní stránky a tím ztrácí zcela sám sebe. Jelikož se naprosto orientuje na vnější vlivy a opomíjí tím vlivy vnitřní. Jung za nejčtetněji se vyskytující neurózu extrovertního typu označuje hysterii.

V předešlých odstavcích jsme si popsali, jakým způsobem je orientováno vědomí extroverta. Zjistili jsme, že objektivně, respektive na objekt, což je poněkud jednostranná orientace. Jak je to tedy s jeho nevědomím ?

Extrovert je neustále vybízen k tomu, aby opomíjel svou vlastní subjektivitu. To, jak je jedinec extrovertního zaměření vědomě objektivně orientován naznačuje, že v jeho nevědomí se bude vyskytovat silná egocentričnost. Jung tvrdí, že objektivní náklonnost vědomí je zároveň kompenzována subjektivním, introvertním zaměřením jeho nevědomí. To znamená, že se nevědomí orientuje na veškeré skutečnosti, které objektivní vědomí potlačuje nebo vytěsňuje. Proč má tedy nevědomí svůj egoistický až infantilní charakter ? Jelikož pokud vědomí vytěsňuje subjektivní potřeby, přání a touhy nevědomí, tím více je nevědomí na tyto touhy zaměřeno a o to více se na ně egoisticky orientuje.²¹⁶ „*Čím úplnější je vědomé extrovertní zaměření, tím infantilnější a archaičtější je nevědomé zaměření.*“²¹⁷

Může zde nastat však opět závažný problém, když naše vědomé zaměření přeženeme a tím ještě více „vyburcujeme“ nevědomé infantilní tendence. Taková událost končí tím, že se vědomí staví do protipólu k nevědomí. A to má za následek zprvu to, že vědomé nároky jsou doslova zahnány do krajností, až se zhroutlí a jsou nahrazeny tendencemi subjektivního

²¹⁶ JUNG, Carl Gustav. *Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*. 2. vyd. Brno: Tomáš Janeček, 1997. s. 264-271.

²¹⁷ Tamtéž. s. 272.

charakteru. Tedy těmi infantilními a egoistickými kompenzacemi našeho nevědomí. A to může být velká pohroma pro zdraví i existenci člověka.²¹⁸

5.3.2 Introvert

Je-li extrovert zaměřen objektivně, introvert se od něj liší jeho subjektivní orientací. Tedy zaměřením se na subjektivní determinanty. Introvert se řídí jeho subjektivním názorem, který zabraňuje tomu, aby byl objektivně ovlivněn a následně tak i jednal. Introvertní typ je orientován na vlastní poznání a vnímání, které vychází ze smyslového základu. Opět si zde můžeme uvést konkrétní příklad. Dívá-li se na jeden a tentýž obraz extrovert a introvert, již zpravidla jejich náhled a názor na něj nebude stejný. Oba se sice dívají na stejný obraz, ale oba v něm vidí úplně něco jiného. Extrovert se dívá pouze na to, co vidí, co jej objektivně ovlivňuje. Naopak introvert se spíše uchyluje k dojmu z obrazu, k tomu, co na něj působí ze subjektivního hlediska.

Je důležité si rovněž definovat, co pro nás ve smyslu s introvertním typem vůbec slovo subjekt znamená.²¹⁹ Carl Gustav Jung jej vymezuje následovně: „*Jako subjektivní faktor označuji onu psychologickou akci nebo reakci, jež se slučuje s účinkem objektu v novou psychickou skutkovou podstatu, v novou psychickou skutečnost.*“²²⁰ Odkazuje na historii a tradice, které zde od pradávna existují. Subjektivní faktor je tedy sám o sobě daný a trvalý. Ale i přesto, stejně jako objektivita extroverta, podléhá subjektivita proměnlivostem v čase a nezůstává pořád zcela stejná, je individuální. Subjektem jsme také my, lidé.

Extroverti často dle Junga označují introverty za egoisty. Důvod je jednoduchý. Introvert zcela nechápe, z jakého důvodu u extroverta rozhoduje zásadně objektivní hledisko, extrovert naopak nedokáže pochopit, proč se introvert uchyluje výhradně k hledisku subjektivnímu. Proto je z objektivního hlediska extroverta nazýván introvert „egoistou“, jelikož síla jeho chápání a vnímání je hierarchicky výše nežli vliv objektu.

Subjektivní nevědomé procesy se chtějí vůči vědomí neustále vymezovat. Čím větší je taková snaha, tím více svoboda nevědomí podléhá objektivně orientovanému vědomí. Stejně tak jako u extroverta je až moc velký důraz na objektivní roli, u introverta je naopak tento důraz až moc malý. Může také docházet k dalším problémům, s nimiž se introvert může potýkat. Když jeho nevědomá část soupeří s vědomou, objektivně zaměřenou a nechce jí podlehnout. Naopak si chce udržet svou individuální pozici. A takové udržení své subjektivní

²¹⁸ JUNG, Carl Gustav. *Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*. 2. vyd. Brno: Tomáš Janeček, 1997. s. 272-274.

²¹⁹ Tamtéž. s. 322-323.

²²⁰ Tamtéž. s. 324.

pozice je velmi namáhavé.²²¹ Problémem může být „*psychastenie, nemoc, která se vyznačuje jednak velkou senzitivitou, jednak velkou unavitelností a chronickou únavou.*“²²²

Dovolíme si udělat obecný závěr na charakteristiky extraverta a introverta. Extravert se orientuje na objekt, objektivní svět, zatímco introvert je obrácen směrem k subjektu, kterým je ovlivňován. To je jejich nejpodstatnější rozdíl, který je zároveň řadí do vzájemné opozice.

²²¹ JUNG, Carl Gustav. *Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*. 2. vyd. Brno: Tomáš Janeček, 1997. s. 324-330.

²²² Tamtéž. s. 330.

6 Využití tématu ve výuce OV a ZSV

V této kapitole se zaměříme na využití tématu této diplomové práce v hodinách Občanské výchovy a Základů společenských věd. Nejdříve se budeme soustředit na využitelnost tématu a případné aplikace určitých témat v hodinách Občanské výchovy na 2. stupni základního vzdělávání. Druhá polovina kapitoly bude pojednávat o využitelnosti tématu při vzdělávání na gymnáziích, tedy vzděláváním středoškolském, kdy se zaměříme na vyšší stupeň gymnázií.

Přikláním se k názoru, že Carl Gustav Jung je v povědomí široké veřejnosti a hlavně tedy studentů, vnímán jako psycholog a představitel analytické psychologie. Podíváme-li se na Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání,²²³ nacházíme zde vzdělávací oblast *Člověk a společnost*. Zde je zařazen vzdělávací obor našeho zájmu a to Výchova k občanství. Na 2. stupni základního vzdělávání není dle mého názoru úplně stoprocentní využitelnost tématu této diplomové práce. Ale i přesto z ní lze abstrahovat určité základní informace o tomto analytickém psychologovi a jeho myšlenkách, které by měly být dále využitelné v následujícím vzdělávání studentů na středních školách. Mělo by se jednat o ucelenou znalost základních myšlenek Carla Gustava Junga. Především o to, aby byl žák schopen tohoto psychologa zařadit do psychologického směru, případně mít povědomí o jeho charakteristice. Dále by měl žák být ochoten srovnat rozličné názory ostatních základních psychodynamických směrů, které se od analytické psychologie odlišují. Avšak to pouze v základech, aby měli studenti povědomí, kdo vůbec Carl Gustav Jung byl a kam jeho působnost spadá. Rovněž přiřadit jednotlivé představitele do příslušných psychologických směrů a pokusit se o jejich stručnou charakteristiku.

Více bych se zaměřila na vzdělávací obsahy *Člověk jako jedinec* a *Člověk a společnost*, kde by se v učivu podobnosti a odlišností lidí, vnitřním světě člověka, osobním rozvoji a vztahy mezi lidmi dalo zařadit téma pojetí osobnosti Carla Gustava Junga. Toto téma by do vyučování šlo zařadit jak formou diskuze, tak i formou základní teorie na téma extrovertních a introvertních osob. Žáci by se zamysleli nad tím, kdo v jejich třídě je typickým extrovertem a kdo naopak introvertem. Mohli by logicky dojít na typické charakterové vlastnosti těchto typologií osobnosti. Popřípadě kdyby se jednalo o třídu aktivní, která se nebrání veřejným projevům, mohli by žáci jednotlivé osobnosti demonstrovat v rámci inscenačních metod jako například hraní scének.

²²³ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2016, 165 s. [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

Využití téma osobnosti, jejího náhledu na ni, je na základním vzdělávání o to více aktuálnější. Žáci se neustále ještě vyvíjí, hledají sami sebe. Být jim správným vzorem a také o takových vzorech diskutovat by je mělo vést k tomu, aby se stali celistvou osobností připravenou do jejich budoucího života, za splněním snů, tužeb. Proto jako další vhodné téma bych doporučila pojetí „osobnosti“, jak ji vnímal Carl Gustav Jung v rámci buď diskuze na celou vyučovací hodinu, případně dialog v kruhu, rozhovor. Nejdříve by byla uvedena teorie, jak viděl pojem „osobnosti“ zakladatel analytické psychologie a poté by probíhal rozhovor případně tedy diskuze. Například co naopak pojem osobnosti znamená pro nás, kdo je pro nás takovou osobností, jak se osobností stát a podobně. V rámci takových hodin dochází k sebehodnocení a sebereflexi žáků, k rozvíjení jejich komunikačních dovedností a také k toleranci názorů ostatních. Je důležité si uvědomit, že každý z nás je individuální. A také nazírat na vzájemné odlišnosti lidí s respektem a bez předsudků.

Přesuneme-li se ke vzdělávání gymnaziálního, zde již téma začíná být využitelné poněkud více. Je to pochopitelné, jelikož psychologie, popřípadě i filozofie, se učí právě na gymnáziích a to podle Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia²²⁴ a také by se zde měli rozvíjet vědomosti a dovednosti, které žák nabyt ve vzdělávání základním. Chápání člověka z hlediska filozofie a psychologie podle Carla Gustava Junga nejvíce spadá do vzdělávacího obsahu *Člověk jako jedinec*. Žák si rozšiřuje již podrobněji učivo v rámci například Obecné psychologie a také Psychologie osobnosti. Carl Gustav Jung zde hraje důležitou roli jako zakladatel jednoho ze základních psychodynamických směrů. Toto téma by mělo být využito k aspoň obecné znalosti jeho života, jaké pohnutky ho vedly k tomu, že se dokázal rozejít se Sigmundem Freudem a vydat se vlastní cestou. Dále bych zde využila i charakteristiky tří nejznámějších psychodynamických směrů, kde by žáci mohli čerpat informace a také si udělat vlastní analýzu, rozbor s následným hodnocením. Hodnocení by se týkalo názoru žáka na zásadní rozdíly mezi těmito hlavními psychologickými směry.

V rámci, řekla bych spíše, vlastního zájmu a iniciativy, by žákům mohla posloužit 3. kapitola o archetypech a nevědomí. Takové poznatky by byly vhodné použít do seminárních prací či projektů jako podrobnější rozšíření učiva.

Jak jsem již konstatovala, přikláním se k názoru, že Carl Gustav Jung má největší povědomí u studentů s ohledem na analytickou psychologii a také jistě kolektivní nevědomí a pojem archetypů. Málokdo dle mého názoru však ví, že měl Jung také hluboké znalosti

²²⁴ Rámcový vzdělávací program pro gymnázia [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007, 104 s. [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/159>

v rámci filozofie. V jeho dílech odkazoval na různé filozofy a to například na Immanuela Kanta, Arthura Schopenhauera, Platóna, Plótína. Z toho důvodu by bylo vhodné toto klasické a většinové povědomí, dle mého názoru, většiny, trochu rozšířit. V rámci vzdělávacího obsahu *Úvod do filozofie*, bychom se my, jako budoucí učitelé, mohli žákům alespoň zmínit, že například z určitých názorů Immanuela Kanta vycházel i analytický psycholog Carl Gustav Jung. Aby všeobecné vědění žáka bylo o to víc rozšířeno a ne zaměřeno pouze z jednoho úhlu, například toho psychologického.

Velmi zajímavým tématem Carla Gustava Junga je jeho pojetí a náhled na výklad snů. Toto téma je možné využít v první řadě jako projekt v rámci celé třídy. Ten by spočíval v tom, že si například po dobu jednoho nebo dvou týdnů budou žáci individuálně zaznamenávat své sny a jejich detaily. Po uplynutí tohoto časového rozmezí si žáci své sny pokusí zanalyzovat podle Carla Gustava Junga a vytvořit například prezentaci, ve které jejich poznatky budou shrnuty. Použijí tam zároveň jak teorii, ze které vycházel Jung, tak zároveň své vlastní postřehy a odůvodnění. Zjistí, nebo také nezjistí, zdali se v jejich snech objevovaly ty nejčastější motivy. A také si výklad snů podrobí obecnému postupu, podle kterého vykládal sny Jung. Takový projekt může být realizován v rámci průřezového tématu *Osobnostní a sociální výchova*.

V neposlední řadě využití tématu osobnosti lze využít v Psychologii osobnosti. Jak jsme si již říkali, na základních školách se žáci o této problematice dozvěděli spíše povrchem a na školách středních, gymnáziích by jejich znalost měla být rozvíjena. Opět můžeme vyvolat diskuzi na téma: Co si představují pod pojmem osobnost? Taková diskuze může probíhat v rámci společenskovedního semináře, kdy v první vyučovací hodině by diskuzi předcházela teorie osobnosti, pojem extroverta a introverta. V druhé vyučovací hodině by se o tomto tématu diskutovalo. Šlo by také uskutečnit dialog v kruhu, kdy by se dostalo na každého žáka a tak by se každý jedinec dostal ke slovu, mohl vyjádřit své postoje, názory, poznatky.

Carl Gustav Jung je podle mého názoru velmi inspirativní osobností s širokým rozhledem znalostí a vědomostí a i on sám může být inspirací pro ostatní žáky. A to nejen proto, že je zakladatelem analytické psychologie, teorie archetypů, ale i z takového důvodu, že si stál za svým názorem a dokázal se rozdělit se Sigmundem Freudem, jeho velkým přítelem. A tím si jít po své vlastní cestě, kterou považoval on za správnou. A i když jej někteří označovali za šarlatána, nikdy se nevzdal. Studenti jej nemusí považovat za žádný vzor, ale minimálně třeba za inspiraci stát se tím, kým oni budou chtít.

Závěr

Carl Gustav Jung, humanista, člověk s velkým charismatem, „korunní princ“ analytické psychologie, badatel zkoumající lidskou psychiku z mnoha pohledů. Člověk zabývající se mytologií, filozofií, náboženstvím i uměním. Tím a mnohým dalším je tento velikán označován. To nás nepochybně dovádí k názoru, že to byl člověk velmi nadaný a vzdělaný a také člověk vsutku jedinečný. Byl přesně tak individuální, s jakou individuálností přistupoval ke každému jinému jedinci, pacientovi, příteli.

Cílem této diplomové práce bylo postihnout základní myšlenky Jungovy analytické psychologie, vzájemně si je utřídit vůči postavení ostatních myšlenek psychodynamických směrů. A také se podrobněji zaměřit a zpracovat základní Jungovy myšlenky na nahlížení člověka, jeho vnitřního světa, osobnosti a dalších z pohledu, jakým jej viděl on sám.

Při podrobném zpracování jednotlivých témat jsem došla k závěru, že každá jednotlivá oblast navazuje na tu další. A že bez oblasti zkoumání předchozí, v podstatě nelze pochopit oblast následující. Jelikož Jungovo dílo je celé vzájemně propletené svými myšlenkami a teoriemi, kdy nelze jednou a provždy něco tvrdit, nýbrž k takovému tvrzení musí příslušet tvrzení další. Jung byl ovlivněn z velké části mytologií, která ho provázela celým jeho životem. A to nejen jeho známým a dle mého názoru také široké veřejnosti nejznámějším pojmem kolektivního nevědomí a archetypů. Také to byl jeho jedinečný náhled na výklad snů, kdy ke každému svému pacientovi přistupoval velmi individuálně. Tímto přístupem, respektem k jedinečnosti člověka byl Jung velmi známý. Byl známý svou empatií vůči ostatním, nejen klientům. Zkrátka jeho náhled na svět byl velmi individuální, stejně jako celý jeho život a přístup k lidem.

To by mohlo inspirovat mnoho z nás. Nejen přijímat všeobecně dané události, ale také být ochotni na ně nahlížet z jedinečného hlediska, které respektuje, soucítí, neodsuzuje a naopak se neustále učí. I tím například a minimálně mne samotná osobnost, život a dílo Carla Gustava Junga obohatilo.

Prameny a literatura

1. HALL, James A. *Jungiánský výklad snů: příručka k teorii a praxi*. Přeložil Petr BOB. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2005. 120 s. ISBN 8085880385.
2. HAYMAN, Ronald. *Život C.G. Junga. 1, Zrození psychomága (1875-1917)*. Vyd. 1. Praha: Práh, 2001. 291 s., obr. příl. ISBN 80-7252-045-8.
3. HAYMAN, Ronald. *Život C.G. Junga. 2, K pramenům moudrosti (1918-1961)*. Vyd. 1. Praha: Práh, 2001. 323 s., obr. příl. ISBN 80-7252-045-8.
4. HUNT, Morton M. *Dějiny psychologie*. Vydání čtvrté. Praha: Portál, 2015. 708 stran. ISBN 978-80-262-0898-3.
5. HYDE, Maggie a MCGUINNESS, Michael. *Jung*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. 179 s. ISBN 80-7178-454-0.
6. JUNG, Carl Gustav. *Člověk a duše*. Přeložil Ludvík BĚŤÁK, přeložil Jana VAŠKOVÁ, přeložil Alena BERNÁŠKOVÁ, přeložil Karel PLOCEK. Praha: Academia, 1995. 277 s. ISBN 8020005439.
7. JUNG, Carl Gustav. *Duše moderního člověka*. Autor úvodu Ludvík BĚŤÁK, přeložil Karel PLOCEK. Brno: Atlantis, 1994. 378 s. ISBN 807108087X.
8. JUNG, Carl Gustav. *Mandaly: obrazy z nevědomí*. Vyd. 1. Brno: Tomáš Janeček, 1998. 128 s., 24, 54 s. obr. příl. ISBN 80-85880-17-2.
9. JUNG, Carl Gustav. *Obraz člověka a obraz Boha*. Přeložil Josef KUŘE, přeložil Karel PLOCEK. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2001. 506 s. ISBN 8085880113.
10. JUNG, Carl Gustav et al. *Rozhovory s C.G. Jungem*. Vydání první. Praha: Portál, 2015. 301 s. ISBN 978-80-262-0914-0.
11. JUNG, Carl Gustav. *Slovník základních pojmů psychologie C.G.Junga*. Editor Daryl SHARP, přeložil Věra STAVOVÁ. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2005. 171 s. ISBN 8085880393.
12. JUNG, Carl Gustav. *Symbol a libido: (symboly proměny I)*. Přeložil Eva RICHTROVÁ, přeložil Petr PATOČKA. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2004. 336 s. ISBN 8085880113.
13. JUNG, Carl Gustav. *Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*. 2. vyd. Brno: Tomáš Janeček, 1997. 436 s. Výbor z díla; sv. 1. ISBN 80-85880-14-8.
14. JUNG, Carl Gustav a Helmut BARZ. *Člověk a kultura*. Přeložil Petr PATOČKA, přeložil Karel PLOCEK, přeložil Martin ŽEMLA. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2012. 417 s. Výbor z díla. ISBN 978-80-85880-70-0.

15. JUNG, Carl Gustav a BARZ, Helmut, ed. *Hrdina a archetyp matky: (symboly a proměny II)*. Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2009. 478 s. Výbor z díla / C.G. Jung; sv. 8. ISBN 978-80-85880-11-3.
16. JUNG, Carl Gustav a BARZ, Helmut, ed. *Snové symboly individuálního procesu: (psychologie a alchymie I)*. Vyd. 1. Brno: Tomáš Janeček, 1999. 315 s. Výbor z díla C.G. Junga; 5. ISBN 80-85880-19-9.
17. JUNG, Carl Gustav a JAFFÉ, Aniela, ed. *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga; zapsala a k vydání připravila Aniela Jaffé*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1998. 395 s., obr. příl. ISBN 80-7108-178-7.
18. JUNG, Carl Gustav, PLOCEK, Karel, ed. a BARZ, Helmut, ed. *Archetypy a nevědomí*. Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. 437 s. Výbor z díla C.G. Junga; sv. 2. ISBN 80-85880-11-3.
19. KOHOUTEK, Rudolf. *Dějiny psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 120 s. ISBN 978-80-210-4540-8.
20. PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 328 s. Psyché. ISBN 80-247-0871-X.
21. RAFAILOV, Boris. *C.G. Jung v zrcadle filosofie*. 1. vyd. Brno: Emitos, 2010. 132 s. ISBN 978-80-87171-14-1.
22. ŠIROKÝ, Hugo. *Analytická psychologie C.G. Junga*. 1. vyd. v nakl. Bollingenská věž. Brno: Bollingenská věž, 1990. 69 s. ISBN 80-900200-0-3.

Elektronické zdroje

1. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2016, 165 s. [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf
2. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007, 104 s. [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/159>

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Lucie Flekačová
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Petr Zima, PhD.
Rok obhajoby:	2017

Název práce:	Jungovo chápání člověka z hlediska psychologie a filozofie
Název v angličtině:	Jung's understanding of human from point of view on psychology and philosophy
Anotace práce:	Tato práce je zaměřena na životní dílo Carla Gustava Junga, jeho postavení v rámci dalších psychodynamických směrů, na jeho hlavní myšlenky v rámci analytické psychologie a jejího náhledu na člověka.
Klíčová slova:	Carl Gustav Jung, Sigmund Freud, Alfred Adler, psychoanalýza, individuální psychologie, analytická psychologie, vědomí, nevědomí, kolektivní nevědomí, archetypy, mytologie, filozofie, sny, duše, typologie osobnosti, osobnost
Anotace v angličtině:	This thesis is aimed on life-work of Carl Gustav Jung, his position in other psychodynamic directions, also on his main ideas in analytic psychology and its point of view on human.
Klíčová slova v angličtině:	Carl Gustav Jung, Sigmund Freud, Alfred Adler, psychoanalysis, individual psychology, analytic psychology, consciousness, unconscious, collective unconscious, archetypes, mythology, philosophy, dreams, spirit, typology of personality, personality
Přílohy vázané v práci:	bez příloh
Rozsah práce:	69 stran
Jazyk práce:	český